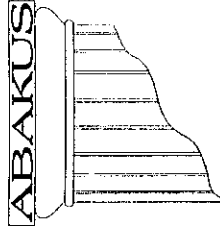

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY GORZYCE

ABAKUS
Pracownia
Projektowo-Urbanistyczno-Konserwatorska
ul. Ka. bpia B. Bogedajna 25/2
41-508 Chorzów
tel.: (032) 241-29-09
fax.: (032) 241-35-82
tel. kom. 0-601-975-222
e-mail: biuro@pracowniaabakus.pl

Autorzy:

dr Dominik Abiamowicz
mgr Irena Kontny
mgr Magdalena Kopaczewska
mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska
mgr Ewa Pilarska
mgr Piotr Wybraniec

Skład i opracowanie graficzne:
mgr Adam Suchański

Konsultacja:
mgr Anna Fabiańczyk
mgr Daniel Jakubczyk

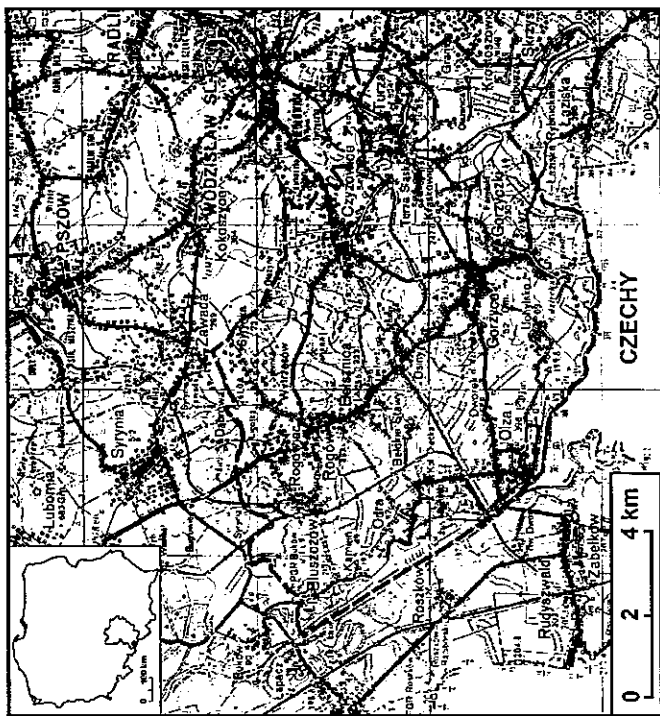
SPIIS TREŚCI

1. Położenie gminy Gorzyce. Podstawowe dane geograficzne.....	1
2. Podstawowe dane historyczne i toponomastyczne	2
3. Historia i stan badań archeologicznych	5
4. Ogół znanych stanowisk archeologicznych	6
5. Zróżnicowanie chronologiczne i funkcjonalne stanowisk archeologicznych..	6
6. Program ochrony i opieki nad zabytkami archeologicznymi	10
7. Zalecenia konserwatorsko-ochronne	12
8. Słownik stosowanych terminów	12
9. Literatura	14
10. Katalog stanowisk - tabela nr 1	15
11. Mapy nr 1-8	21

1. POŁOŻENIE GMINY GORZYCE. PODSTAWOWE DANE GEOGRAFICZNE

Gmina Gorzyce w powiecie wodzisławskim (po reformie w 1999 roku) leży w południowo-zachodniej części obecnego województwa śląskiego, bezpośrednio przy granicy polsko-czeskiej, przebiegającej na Odrze i Olzie. Od zachodu przylega ona do Odry, oddzielającej ją od gminy Krzyżanowice w powiecie raciborskim; od północnego zachodu graniczy z gminą Lubomia, od północy i północnego wschodu z miastem Wodzisław, natomiast od południowego wschodu z gminą Godów (wszystkie wymienione w powiecie wodzisławskim). Południowy zasięg gminy wyznacza koryto Olzy. Obecnie jej terytorium posiada powierzchnię około 64, 5 km², co około dwukrotnie przekracza średnią w województwie śląskim. Charakteryzuje się ona nieregularnym zarysem (dłuższym zasięgiem równoleżnikowym – ok. 14,5 km, niż południkowym – ok. 9 km), wyznaczonym krętymi granicami (ryc.1).

Pod względem geograficznym obszar gminy zawiera się w obrębie styku trzech mezoregionów: Płaskowyżu Rybnickiego, Kotliny Raciborskiej i Kotliny Ostrawskiej (Kondracki 1998; Jakubczyk 2007).

Ryc. 1. Usytuowanie gminy Gorzyce, pow. wodzisławski, woj. śląskie

Podstawę geologiczną wspomnianych jednostek budują skały karbonu, nakryte osadowymi trzecio- i czwartorzędowymi. Na stropie ostatnich z wymienionych zalegają pokrywy wodno-glacialne głównie zlodowacenia Saary (ok. 700-400 tys. lat temu), w postaci glin, żwirów i piasków, ponadto utworów lessowych, o niewielkiej miąższości. Związczą w dolinach Odry oraz Olzy obecne są litczne aluwia (związczą gliny pylaste, iły i żwiry). Wspomniane aluwia, ponadto dyluwia, są w dużej części pozostałościami holocenijskiego retuszu powierzchni.

Pod względem morfologicznym cały opisywany obszar można podzielić na trzy strefy: 1) południową i południowo-zachodnią, związaną z dolinami Odry i Olzy (z rzędnymi około 195 m n.p.m.), 2) wschodnią oraz 3) północną (centralną). Fragment wschodni (rejon Turzy) jest pagórkowaty (z rzędnymi osiagającymi około 265 m n.p.m.). W obrębie trzeciej z wymienionych (rejon Bluszczowa do Czyżowic) występuje usytuowane równoleżnikowo pasmo wzniesień osiagające około 277 m n.p.m. Wspomniane wzniesienia stanowią fragmenty wydzwigniętej powierzchni zrówniania. Ich stoki są najczęściej strome, niekiedy porożcinane (parowami, wałołami), czasami z grzędami opadającymi do stref niżej położonych. Obecne są tu doliny suche, a także związane z istniejącymi ciekami wodnymi. Obecnie cały opisywany teren jest przekształcony antropogenicznie, miejscami silnie, co można wiązać z działalnością kopalnią.

Hydrografię obszaru Gorzyc charakteryzuje przynależność do zlewni Olzy (II rzędu) oraz Odry (I rzędu). Ich dopływami prawobrzeżnymi są Leśnica (Lesznica)¹ oraz Łęgoń wraz z licznymi, bezimiennymi ciekami. W obrębie teras rzecznych poziom wodonośny zalega na głębokości około 5,5-12 m, natomiast w utworach wodno-łodowcowych morenowych, również w lessach na głębokości około 1,2-12 m. Na terenie gminy brak naturalnych jezior, w różnych jednak fragmentach (związczą np. w starorzeczach Odry i Olzy, często eksploatowanych celem pozyskania żwiru) występują oczka wodne w typie zbiorników zastoijskowych lub stawów, wszystkie pochodzenia antropogenicznego. Stosunki hydrograficzne na całym obszarze są obecnie silnie zmienione wskutek działalności człowieka (głównie przez kopalnictwo i melioracje).

Pokrywy glebowe omawianego terytorium wykazują małe zróżnicowanie. Rolniczo wykorzystuje się aktualnie około 65% połaci opisywanego terenu. Występują tu złączczą szare gleby tzw. lesne (płowe) typu lessivé, brunatne (stoki), na wierzchołkach nie brak gleb naleśowych, również utworów piaszczystych, natomiast w dolinach rzecznych (też w paleomeandrach) są miejscami obecne hydrolobne pedony pochodzenia organicznego (gleby bagienne, murszowe). Większość pokryw glebowych jest obecnie antropogenicznie zdegradowana (obecne są polacie pokryw atypowych, tzw. antroposoli) lub silnie zanieczyszczona.

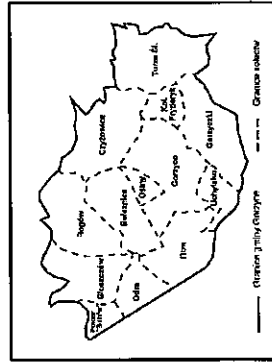
¹ Nie dostępnych podkładach mapowych różne zapisy nazwy.

Zwraca uwagę niemal zupełny brak stref leśnych, zwłaszcza naturalnych łąk. W północnej części gminy, pomiędzy Rogowem, Belsznicą i Czyżowicami, obecna jest zwarta pokrywa drzewostanu z dominującą buczyną, ponadto sosna, świerk i brzoza (zrw. Las Belski), z licznymi gatunkami roślin chronionych. Strefa leśna występuje również w części południowo-wschodniej opisywanego terenu, w Gorzyczkach i Kolonii Fryderyk. Tu na drzewostan składają się świerk, sosna i dąb. W różnych fragmentach gminy są obecne niewielkie kępy drzew (stany mieszane), często posadowione w strefach trudnych do eksploatacji gospodarczej lub osadniczej, często na stokach, również w parowach. Wszystkie wspomniane strefy leśne posiadają pochodzenie antropogeniczne (wrtórne nasadzenia mniejszych gatunkami szybko rosnącymi, w siedliskach atypowych).

Pod względem klimatycznym obszar gminy znajduje się na styku stref: wyżynnej (z górami), nizinnej, ponadto peryferyjnego oddziaływania śródziemnomorza oraz mas powietrza z nad Atlantyku. W tzw. róży wiatrów dominują z kierunków NW, W i SW. Warte jest podkreślenia, iż opisywany region zalicza się do najcieplejszych w Polsce. Długość okresu wegetacyjnego wynosi tu około 235 dni, zaś średnia ilość dni z pokrywą śnieżną oscyluje około zaledwie 50-55 dni.

Współczesny krajobraz kulturowy obejmuje obecnie liczne strefy zagospodarowane dla celów bytowych lub gospodarczych (zabudowa mieszkalna, niewielkie obiekty przemysłowe wraz z infrastrukturą i zapleczem, składowiskami, ponadto drogi, linie kolejowe, szosy, strefy rolnicze, pastwiska i łąki itd.).

Pod względem gospodarczym gminę zalicza się do wiejskich, choć do niedawna podstawowym źródłem utrzymania mieszkańców była praca w sąsiadujących kopalniach (Jastrzębie, Rybnik, Wodzisław). W jej granicach wyróżnia się obecnie 12 sołectw (ryc. 2): Belsznica, Błuszczów, Czyżowice, Gorzycze, Kolonia Fryderyk, Odra, Olza, Osiny, Rogów, Turza Śląska i Uchylsko. W związku z budową zbiornika retencyjnego „Racibórz” oraz polderu „Buków” wysiedlono mieszkańców wsi Kamień.

Ryc. 2. Podział administracyjny gminy Gorzycze

2. PODSTAWOWE DANE HISTORYCZNE I TOPONIMASTYCZNE

Obszar dzisiejszych Gorzyc, woj. śląskie, już w czasach pierwszych Piastów (X w.) należał do ziemi krakowskiej państwa polskiego (wg fałszyfikat bulli papieża Grzegorza IX z 1229 r. wsie Gorzycze i Uchylsko płaciły dziesięcinę klasztorowi benedyktynów w Tyńcu). Jego średniowieczni mieszkańcy byli zapewne – przynajmniej w części – potomkami plemienia Gołęszyców (Gołęszyców), których centralny punkt polityczno-administracyjny znajdował się przypuszczalnie w grodzie w Lubomi, gm. Lubomia (Abłamowicz 1991). W czasach kryzysu monarchii polskiej opisywany teren przechodził – podobnie jak cały Śląsk – z rąk polskich do czeskich. Co najmniej jednak od XII w. tereny te znalazły się w gestii książąt raciborskich, do których należał też pobliski Rybnik i Wodzisław. W 1327 r. książę raciborski Leszek złożył hold królowi czeskiemu, a następnie przejął swe ziemie jako lenno z rąk Jana Luksemburskiego. Odłęg terytorium dzisiejszych Gorzyc stanowiło – jako część kaszelań raciborskiej – prawie część Czech. Zmiana przynależności państwowej nie wpłynęła na zmianę życia mieszkańców; jedynym praktycznym ograniczeniem była tu kwestia sukcesji własności lennej. Przykładowo, po bezpotomnej śmierci wymienionego księcia Leszka w 1337 r. król Jan Luksemburski przekazał jego włóści księciu Mikołajowi opawskiemu (później złożyło się ono w gestii Przemysławów opawsko-raciborskich). Warto przy tym dodać, iż przez pewien czas w okresie średniowiecza (a nawet nieco później) teren dzisiejszej gminy należał administracyjnie do tzw. państwa (klucza) bogumińskiego (Jakubczyk 2007, s. 147-148).

Zapewne, co najmniej w XII/XIII w. rozpoczęła się tu akcja kolonizacyjna, związana z ówczesnymi tendencjami i prądami ekonomicznymi; kolejna jest notowana w źródłach w XIII/XIV w. W wypadku terenu dzisiejszych Gorzyc wydaje się, iż posiadała ona specyficzne uwarunkowania, związane z przypuszczalnym wykorzystywaniem dla komunikacji Odry oraz Olzy. Co charakterystycznie jednak, w wypadku zagospodarowywania terenu we wspomnianych czasach dysponujemy znikomą liczbą informacji, dotyczących początków struktur kościelnych – parafii. Pierwsze informacje ich istnieniu (Gorzycze, Rogów) pochodzą dopiero z XV w. (Zgorzeńska 1986, s. 48; Pamić 1992, s. 105-117; Jakubczyk 2007, s. 29-30).

Co najmniej od przełomu XV i XVI w. w obrębie opisywanego obszaru istniały prywatne dobra rycerskie; ich powstawanie łączyło się z procesem rozpadu księstw feudalnych i kształtowaniem nowych stosunków społeczno-ekonomicznych (por. Jakubczyk 2007, s. 41- 42, 61). Jedną z ich najstarszych pozostałości jest tzw. gródek stożkowy w Gorzyczkach. We wspomnianym okresie dobra gorzyckie przynależały – przez pewien okres – do tzw. wolnego, wodzisławskiego państwa stanowego (nadal pod zwierzchnictwem czeskim, m.in. w gestii dynastii Planknarów), posiadającego dużą samodzielność

administracyjno-prawną. Niemniej w czasach nowożytnych (XVI-XVIII w.) źródła pisane notują wielu indywidualnych właścicieli wsi i gruntów w granicach obecnej gminy Gorzyce. W pocz. XIX w. znacznej jej polacie znajdowały się w rękach m.in. rodziny Skrbelskich, potem Domsów, jeszcze później w części w rękach Larisch-Moemlich z Karwiny. Czas nowożytny to okres rozwoju w obrębie opisywanego terenu gospodarki folwarcznej; w krajobrazie kulturowym dominowała własność dworska, z porozrzuconymi w różnych strefach wsiami. Co istotne, żadne ze skupisk osadniczych nie weszło w fazę urbanizacji (Jakubczyk 2007, s. 41-42, 61-74 i in.).

Istotne zmiany ekonomiczne w strefie dzisiejszej gminy zaczęły zachodzić na przełomie XVIII/XIX w. w związku z fazą industrializacji państwa pruskiego. Już w końcu XVIII w. niektórzy górzyczanie znaleźli zatrudnienie w powstających w południowej części powiatu rybnickiego kopalniach węgla kamiennego. Począwszy od 1897 r. rozpoczęło również poszukiwanie węgla kamiennego w obrębie dzisiejszej gminy, za zowocowało powstaniem kopalni „Friedrichschachte” (in. „Friedrichgrubbe”) na pograniczu Turzy i Gorzyce, a w efekcie – zmianami osadniczymi (Jakubczyk 2007, s. 129 i in.).

Rozpatrując przedmiotową problematykę warto zwrócić też uwagę na nazewnictwo (toponomastykę) dzisiejszej gminy. Istniejące tu obecnie wsie posiadają z pewnością złożoną, niestety słabo zbadaną historię i genezę. Znane nam, pierwsze wzmianki historyczne poświadczają z pewnością, co najmniej średniowieczne użytkowanie obecnego ich terenu (od XIII w.). Co więcej, pochodzenie samych nazw, ich etymologia, niejednokrotnie mogą rzucić nieco światła na okoliczności związane z zasiedleniem, zagospodarowaniem i przekształcaniem interesującego nas rejonu przez człowieka.

Wykaz nazw wsi oraz lokalnych toponimów w obrębie gminy Gorzyce, woj. śląskie

W dzisiejszych granicach gminy Gorzyce (mapy 1-8) wyróżnia się następujące toponimy:

1) Solectwa:

Belsznica – wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Belczniczy* (1393), *Belcznica* (1679); pierwotnie *Belcznica* od wyrazu *belk* (starop. *belch*), oznaczającego „błoto, muł, głąbie, wir wodny”; nazwa związana z krajobrazem (Borek 1988, s. 41, 87, 292; Jakubczyk 2007, s. 31 i in.).
Bluszczów – wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Blusschow* (1472), pot. *Bluszczowy*; od wyrazu *bluszcz*, oznaczającego „roślinę z dzięgielowatych”; nazwa związana z szalą roślinną (Borek 1988, s. 63, 76, 88; Jakubczyk 2007, s. 31, 68-69).

Czyżowice – wieś sołecka; pierwsza wzmianka z *Czizowic* (1492), *Czyżowice* (1679); prawdopodobnie pierwotnie *Czyżowice*, od nazwy osobowej *Czyż* (1470/80), wótnie zmieniona (Borek 1988, s. 169, 378, 414; Jakubczyk 2007, s. 61, 63).

Gorzyce – wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Gorzice maior* (Wielkie) lub *Gorice* (1229), *Goritz* (1278); pierw. *Gorzyca*, tzn. miejsce z *górzą* lub od *gorzeć*, tj. „wygorzałe (spalone) miejsce”; nazwa związana z krajobrazem (Borek 1988, s. 45, 62, 299, 309; Panic 1992, s. 107, 110, 112-113; Jakubczyk 2007, s. 30-31 i in.).

Gorzyczki – wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Klein Goritz* (1415), *Male Gorzice* (1783), *Gorzyczki* (1920); od nazwy miejscowości-toponimu *Gorzyce* (Borek 1988, s. 218, 293; Jakubczyk 2007, s. 30-31 i in.).

Kolonia Fryderyk – wieś sołecka; *kolonia* – nazwa często używana dla oznaczenia nowego przysiółka, z reguły oddalonego od wsi; czasami z określeniem, tu: *Fryderyk* – tzn. od imienia postaci historycznej; najstarsze zapisy nazwy *kolonia* na Górnym Śląsku nie wykraczają poza XVIII w.; kolonia powstała wraz kopalnią w latach 1913-1918; nazwa kulhurowa (Borek 1988, s. 97 i in.; Jakubczyk 2007, s. 133).

Odra – wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Odra* (1264, 1482); osada leżąca nad rz. *Odrą*; nazwa rzeczna *flumen Odra* (894) uznawana za przedstawiańska, oznaczającej pierwotnie „tor wodny”; nazwa krajobrazowa pochodząca od innego obiektu (Borek 1988, s. 51, 62, 88, 214, 216, 292.; Panic 1992, s. 108, 113; Jakubczyk 2007, s. 31 i in.).

Olza – wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Gut und Toif Olse* (1435); nazwa od rzeki *Olzy*; ta ostatnia nazwa uznawana za przedstawiańska, pierwotnie oznaczająca „białą rzekę”; nazwa krajobrazowa pochodząca od innego obiektu (Borek 1988, s. 52, 62, 216; Jakubczyk 2007, s. 31 i in.).

Osiny – wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Ossina* (ok. 1300); od wyrazu *osina*, oznaczającego „osikę”; nazwa związana z szalą roślinną (Borek 1988, s. 72, 244, 276, 296, 309.; Panic 1992, s. 110, 114; Jakubczyk 2007, s. 31 i in.).

Rogów – wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Rogow* (1339, 1441); nazwa od przezwiska osobowego *Róg*; nazwa dzierżawcza, związana z właścicielem (Borek 1988, s. 135, 279, 292, 294, 314, 323; Jakubczyk 2007, s. 68-70).

Turza Śląska – wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Thurschow* (ok. 1300), *Klein-, Gros-Turzy* (1743), *Turza* (1920); od nazwy zwierzęcia *tur*; nazwa związana ze światem zwierzęcym (Borek 1988, s. 78, 80, 87, 293; Panic 1992, s. 110, 114; Jakubczyk 2007, s. 30 i in., 57, 64-66).

Uchylisko - wieś sołecka; pierwsza wzmianka *Uchylisko* lub *Uchylisko* (1229); od wyrazu *uchyl*, oznaczającego „uchylony, zautek, ustronie”; nazwa związana z krajobrazem (Borek 1988, s. 58, 62, 88, 292, 310; Panic 1992, s. 107, 113; Jakubczyk 2007, s. 311 n.).

2) Dawne nazwy solectw:

Dworek – cz. wsi Olza; pierwsza wzmianka – brak danych; nazwa kulturowa pochodząca od obiektu użytkowego (Borek 1988, s. 94, 116-117; Jakubczyk 2007, mapy).

Henryków – cz. wsi Bluszczów; pierwsza wzmianka – brak danych; nazwa kulturowa oznaczająca miejsce z „dawnym dworem Henryka” (por. Borek 1988, s. 238; Jakubczyk 2007, mapy).

Kaczy Dół – cz. wsi Czyżowice; pierwsza wzmianka – brak danych; nazwa od wyrazu „dół, doły, teren w dole, w obniżeniu; też od przeczyszczonego osobowego *Kaczka*; nazwa związana z krajobrazem- ukształtowaniem terenu i właścicielem; (Borek 1988, s. 44, 62, 173, 221; Jakubczyk 2007, mapy).

Kamieńczak – cz. wsi Kamień; pierwsza wzmianka *Kaminisok* (1874); nazwa związana ze specyfiką krajobrazu (Borek 1988, s. 218; Jakubczyk 2007, mapy).

Kępa – cz. wsi Czyżowice; pierwsza wzmianka – brak danych; od wyrazu *kępa*, oznaczającego „małą wyniosłość w terenie, zwiaszcza bagnistym, podmokłym”; gwarowo: „pagórek, zarosłe”; nazwa związana z krajobrazem (por. Borek 1988, s. 47, 62, 80, 213, 276, 310; Jakubczyk 2007, mapy).

Kolonia Olecka – cz. wsi Olza; pierwsza wzmianka – brak danych; *kolonia* – nazwa często używana dla oznaczenia nowego przysiółka, z reguły oddalonego od wsi; czasami z określeniem, tu: – tzn. od *otchły*, miejsca porośniętego olchami; najstarsze zapisy nazwy *kolonia* na Górnym Śląsku nie wykraczają poza XVIII w.; osada powstała w I połowie XX w. dla pracowników kopalni „Anna” w Pszowie (Borek 1988, s. 71-72, 97 i n.; Jakubczyk 2007, s. 135, mapy).

Kraskowice – cz. zabudowań we wsi Koloni Fryderyk; pierwsza wzmianka *Kraskowiz, Kraskowicz* (1887); od nazwiska *Kraskę* albo *Kraska*; nazwa odimitenna (Borek 1988, s. 148; Jakubczyk 2007, mapy).

Ligotka – cz. wsi Rogów; pierwsza wzmianka *Eilgoth, Ligotka* (1845); od nazwy Ligota, od staropol. „*igota*”, tzn. „wsi założonej na tzw. surowym pniu, wolna na określony czas z podatku”; nazwa związana z życiem społecznym człowieka (Borek 1988, s. 33, 112; Jakubczyk 2007, mapy).

Młynisko – cz. wsi Odra; pierwsza wzmianka *Młynisko* (1784), pierw. *Młynisko*, tj. „miejsce po starym młynie”; nazwa wtrona od obiektu kulturowego (Borek 1988, s. 100, 117).

Olszenica – cz. wsi Turza Śląska; pierwsza wzmianka *Olschnitza* (1822), od przymiotnika „olszany”, tj. porośnięty olchami; nazwa związana z szatą roślinną krajobrazu (Borek 1988, s. 72, 76; Jakubczyk 2007, mapy).

Pędzich – cz. wsi Czyżowice; pierwsza wzmianka – brak danych; być może nazwa związana z istniejącymi młynami (wzmianka 1691); Jakubczyk 2007, s. 53-56, mapy.

Piaski – cz. wsi Czyżowice; pierwsza wzmianka – brak danych; od wyrazu *piasek*, oznaczającego „ubogi grunt, piaszczysty”; nazwa krajobrazowa (Borek 1988, s. 53, 63, 237-238; Jakubczyk 2007, mapy).

Przedewie – cz. wsi Gorzycki; pierwsza wzmianka *Przedessi* (1845); nazwa oznaczająca miejsce „przed wsią”; nazwa kulturowa określając położenie względem innego obiektu (Borek 1988, s. 83; Jakubczyk 2007, mapy).

Rogowiec – cz. wsi Rogów; pierwsza wzmianka z *Rohowca* (1479); nazwa zdrobniła od pobliskiego *Rogowa*, ta z kolei od przeczyszczonego osobowego *Róg* (Borek 1988, s. 135, 219, 294, 323; Jakubczyk 2007, mapy).

Stawy (Belskie) – cz. wsi Gorzyce; pierwsza wzmianka – brak danych; od wyrazu staw, tj. „zbiornik wody, gdzie z reguły hoduje się ryby”; nazwa związana z krajobrazem i z gospodarstwem człowieka (Borek 1988, s. 57, 62, 246; Jakubczyk 2007, s. 55, mapy).

Syrnka – cz. wsi Rogów; pierwsza wzmianka *ex villa Srenka* (1679), *Srenka* (1845); od pobliskiej miejscowości *Syrnia*; ta ostatnia nazwa pochodzi od staropol. *syry*, tzn. „mokry, wilgotny, podmokły, teren; nazwa związana z krajobrazem (Borek 1988, s. 58, 219; por. Panic 1992, s. 111, 114; Jakubczyk 2007, mapy).

Szwajcaria Czyżowicka – cz. wsi Czyżowice; brak bliższych danych (Jakubczyk 2007, mapy).

Wytrzęsów – cz. wsi Rogów; pierwsza wzmianka *ex villa Strzensow* (1679), *Wirzenczow* 1687/88; wg pierwotnego zapisu pierwotnie *Trzęsów*, od trząść, tj. „miejsce grząskie, trzęsące się”; nazwa krajobrazowa (Borek 1988, s. 61, 63; Jakubczyk 2007, mapy).

Zabłocie – cz. wsi Czyżowice; pierwsza wzmianka – brak danych; od wyrazu *zabłocie*, tj. „miejsce „za błotem”; nazwa związana z krajobrazem (por. Borek 1988, s. 83, 322; Jakubczyk 2007, mapy).

Żabiok – cz. wsi Czyżowice; pierwsza wzmianka – brak danych; „staw żabi”, od nazwy osobowej *Żaba* (por. Borek 1988, s. 79-80; Jakubczyk 2007, mapy).

3) Toponimy terenowe:

- Belski Las** – nazwa lokalna, oznaczająca kompleks leśny w Belszycy (cz. N); Jakubczyk 2007, s. 14.
Czacza – wyniesienie terenu we wsi Czyżowice; bliższych danych brak.
Doly – teren we wsi Osiny (cz. SE); nazwa od wyrazu „dół, doły, teren w dole, w obniżeniu”; nazwa związana z krajobrazem-ukształtowaniem terenu (Borek 1988, s. 44, 62).
Grobła – nazwa lokalna, ludowa; prawd. związana z gospodarką stawowo-rybną lub spięzrzeniami wody na użytek młynów wodnych (Borek 1988, s. 95-283, 293; Jakubczyk 2007, s. 53-54).
Grzybówki – teren we wsi Osiny (cz. SE); bliższych danych brak; być może pojęcie związane z „miejscem grzybowym” (por. Borek 1988, s. 108);
Marzana – cz. terenu we wsi Gorzyce; od nazwiska Marzanek (por. Borek 1988, s. 177).
Okraglaki – teren we wsi Gorzyce (cz. N); nazwa krajobrazowa związana z gwarowym *okrąglikiem*, tj. „miejscem o okrągłym kształcie, np. łąka w lesie” (por. Borek 1988, s. 52).
Wilczok – cz. terenu we wsi Gorzyce; nazwa od *wilk*, przym. Wilczy (por. Borek 1988, s. 79).
Winna Kępa – wzniesienie w Rogowie (cz. S); wzmiankowana w XVII w.; od wyrazu *kępa*, oznaczającego „małą wyniosłość w terenie, zwłaszcza bagnistym, podmokłym”; gwarowo: „pągorek, zarosłe”; nazwa związana z krajobrazem; prawd. uprawiano tu winorośl (por. Borek 1988, s. 47, 62, 80, 213, 276, 310; Jakubczyk 2007, s. 70, mapy).

4) Hydronimy:

- Lesznica (też Leśnica; Wodzisławka)** – rzeka w zlewni Odry; „leśna rzeka lub osada”, ew. od *leśnica* – tj. „czarna, nieurodzajna gleba”; nazwa krajobrazowa (Borek 1988, s. 70, 76, 87-88 i n.).
Łęgoń – potok; nazwa od wyrazu *łęg*, oznaczającego „podmokłą łąkę, zwykle w dolinie rzeki”, gwarowo również „*łás dębowy*” (por. Borek 1988, s. 50, 62, 242).
Olza – rzeka (prawy dopływ Odry); nazwa uznawana za przedśłowiańską, pierwotnie oznaczająca „*białą rzekę*”; (Borek 1988, s. 52, 62, 216).
Odra – rzeka; nazwa rzeczna *flumen Odra* (894) uznawana za przedśłowiańską, oznaczająca pierwotnie „*tor wodny*” (Borek 1988, s. 51, 62, 88, 214, 216, 292).

Wśród wymienionych nazw topograficznych, związanych z Gorzycami i przeszłością gminy, zwraca uwagę:

- duża ilość pojęć (16) związanych z różnymi elementami krajobrazu, jego charakterystycznymi elementami; w świetle genezy nazw zaszteblony teren charakteryzował się różnicowaną morfologią (wzniesienia i obniżenia), był zalesiony, występowały tu słabe gleby (pod kątem możliwości wykorzystania rolniczego), w tym piaszczyste, o dużej kamienistości, obecne były tu też tereny

zabagnione; niewielka jednak ilość hydronimów (zaledwie 4, w tym dwa odnoszące się do dużych rzek – Odry i Olzy) może być przy tym przesłanką do wysunięcia hipotezy, iż część istniejących cieków wodnych, a także „oczek”, posiada charakter wtórny, antropogeniczny;

- w okresie tworzenia się nazw-toponimów występowała na opisywanym terenie roślinność zwiaszcza wilgociolubna (bluszcz, olsza, osika, lasy łęgowe); być może w strefach leśnych żyły tury i wilki;
- niewielka ilość pojęć kulturowych, związanych np. ze sposobem użytkowania terenu (Młynsko, Pędzich, Sławy, groble, Winna Kępa); wskazują one na to, że dawni mieszkańcy trudnili się m.in. gospodarką wodną (rybną; młyny wodne), ale też – w nieznanym dokładniej okresie – uprawą winorośli;
- istnienie dość dużej liczby pojęć od imiennych, od nazwisk, imion lub przydomków być może właścicieli danych gruntów (np. Czyżowice, Rogów, Henryków, Kraskowice, Rogowiec, Żabioł, Marzana); spora część ze wspomnianych nazw powstała w czasach nowożytnych lub współczesnych.

Uwzględniając istnienie do dzisiaj nazw odnoszących się do krajobrazu – głównie leśnego, warto zwrócić uwagę, iż wg Łdźiego Panica tytułowy obszar, wchodzący w skład kaszcielani raciborskiej w późnym średniowieczu (XIV-XV w.), był w znacznym stopniu pokryty „pierwotnie” zwartą puszczą z punktowo występującymi wsiami (Panic 1992, ryc.12). Lasy te w znacznym stopniu zostały wycięte co najmniej poczynając od XVIII w., w związku z zapotrzebowaniem na paliwo dla celów hutniczych (produkcja szkła, żelaza), później przemysłu węgłowego.

W świetle dostępnych danych należy podkreślić, iż nazwy niemal wszystkich wsi sołectkich obecnej gminy są notowane w pisanych źródłach średniowiecznych (XIII-XV w.). Należy przy tym jednak pamiętać, iż notki źródłowe dotyczą faktów osadniczych-kulturowych, sięgających genezę w bardziej odległą przeszłość. Najstarsze nazwy lokalne są wymieniane w roku 1229 (Gorzyce, Uchylsko), kolejna w 1264 r. (Odra); ze źródeł XIV-wiecznych pochodzą nazwy Belszycy, Kamienia, Osin, Rogowa, Turzy, natomiast z XV w. – Bluszczowa, Czyżowice, Gorzyce i Olzy. Potencjalnie właśnie praktycznie we wszystkich sołectwach obecnej gminy Gorzyce trzeba liczyć się z obecnością w różnych miejscach średniowiecznej substancji zabytkowej (np. cmentarzyk, w tym tzw. przykościelnych, opuszczonych „zażginionych” wsi), stref eksploatacji terenu, ponadto miejsc wydobycia i obróbki surowców (zwłaszcza skalnych, w tym gliny).

3. HISTORIA I STAN BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH

Poszukiwania danych na temat stanu rozpoznania archeologicznego dzisiejszej gminy Gorzyce, woj. śląskie, prowadzono w:

- archiwum Działu Archeologii Muzeum Górnosląskiego w Bytomiu, stanowiącego zbiorczą składnicę dokumentacji archeologicznej ze wschodniej części Górnego Śląska;
- archiwum Działu Archeologii Muzeum Śląskiego w Katowicach;
- archiwum Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach;
- archiwum Muzeum w Wodzisławiu Śląskim;
- literaturze przedmiotu.

Obszar współczesnej gminy Gorzyce budził zainteresowania archeologów od okresu co najmniej międzywojennego. Uwzględniając niedawno opublikowaną pracę Daniela Jakubczyka, w której znajduje się informacja poświęcona historii badań archeologicznych (Jakubczyk 2007, s. 25-27; tu starsza literatura), zaznaczmy jedynie główne etapy rozpoznania terenowych:

- penetracje pracowników i studentów archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1930-1931, 1937-1938 (m.in. J. Fitzke, J. Żurawski, R. Jamka),
- pozyskanie przez Dział Archeologii Muzeum Górnosląskiego w Bytomiu zabytków odkrytych przez pracowników żwirowni w Olzie i Odrach (1967 r.),
- badania wykopaliskowe w Gorzyczkach st. 1 (gródek stożkowaty) w latach 1969-1971, 1973 i 1976 (W. Galasińska-Hrebendowa, W. Pierzyna),
- penetracje pracowników Katedry Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego w 1998 r.,
- ratownicze badania wykopaliskowe w Turzy Śląskiej st. 2 (osada produkcyjna z XV-XVI w.) w latach 1997 (M. Furmanek, S. Kulpa) - 1998 T. Kosmala,
- ratownicze badania wykopaliskowe w Odrze st. 2 (osada z okresu nowożytnego); K. Nowaczyk (1998);

- badania powierzchniowe w ramach Archeologicznego Zdzięcia Polski² (dalej: AZP) na obszarach 103-41 (M. Furmanek, S. Kulpa), 104-41 (M. Furmanek, S. Kulpa) i 105-41 (J. Romańska, G. Martyniak, M. Kurgan-Przybylska) w latach 1997-2008,
- badania powierzchniowe na trasie planowanej autostrady A1 (w ramach tzw. linii rozgraniczenia szerokości około 300 m), która ma przebiegać południowo-wschodnimi peryferiami gminy w latach 2000-2005 (Ablanowicz i in. 2000, 2005; Bednarczyk i in. 2001); te z wynikiem negatywnym.

Od wielu już lat obszar gminy jest penetrowany przez pracowników Muzeum w Wodzisławiu Śląskim (S. Kulpa i in.).

4. OGÓLNE ZNANYCH STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Pełne zestawienie danych na temat znanych stanowisk archeologicznych w obrębie dzisiejszej gminy Gorzyce zawiera tabela 1. Ogółem w obrębie interesującego nas terenu można dzisiaj wyróżnić 113 stanowisk archeologicznych (dostarczających danych o 157 faktach osadniczych z przeszłości), o różnicowanej funkcji i chronologii. Znakomita większość z nich zalicza się do tzw. płaskich, tzn. w terenie nie wyróżniają się one w sposób widoczny formą morfologiczną (całość substancji zabytkowej znajduje się pod humusem-poziomem akumulacji próchnicy). Pozostałości dwóch są jednak dostrzegalne w terenie: Gorzyce st. 1 (gródek stożkowaty).

Rozlokowanie wspomnianych stanowisk, ich zasięgi, przedstawiono na dołączonych mapach 1-8 (z znaczeniem podziału AZP)³. Numeracja w tabeli 1 odpowiada przy tym numeracji na mapach. Wymaga podkreślenia, że na mapach szczegółowych zastosowano kilka odmian sygnatur stanowisk archeologicznych:

●	kropka z zielonym pełnym wypełnieniem: stanowiska o znanej lokalizacji, w typie śladów lub punktów osadniczych o szacowanej wielkości do około 1 ara
●	owal, okrąg, zarys nieforemny z zielonym wypełnieniem przezroczystym: stanowiska o znanej lokalizacji, posiadające większą – wg szacunków – powierzchnię, rzędu > 1 ara, a nawet kilka ha
△	schematyczny trójkąt umieszczony koło nazwy miejscowości z zielonym wypełnieniem przezroczystym: stanowiska o niezanej dokładnie lokalizacji (znany jedynie nazwę miejscowości znalezisk, z reguły archiwalnych)

² Jednornazowo (jednosozonowo) przeprowadzone badania powierzchniowe nie umożliwiają pozyskania wszystkich informacji, związanych z przedmiotem, przed- lub wczesnohistoryczną obecnością człowieka na danym obszarze. Powodem takiego stanu jest m.in. zmniejszająca się co roku dostępność terenu (np. zaorane strefy łąk, ugorowane pola, zmiana głębokości orki itp.), a także warunki pogodowe (np. brak opadów sprzyjają przesuszeniu gruntu i utrudnia znajdowanie wyonanych zabytków). Mając m.in. to na uwadze w niektórych rejonach Polski prowadzi się akcje badań powierzchniowych, których celem jest weryfikacja i uzupełnienie starszych danych, pozyskanych w trakcie realizacji AZP. Pozostaje poza dyskusją stwierdzenie: im więcej badań poszukiwawczych i weryfikacyjnych, tym więcej danych archeologicznych o przeszłości danego terenu, tym samym bardziej precyzyjne zalecenia o charakterze konserwatorskim.

³ W kilku wypadkach dostępne mapy w skali 1:10 000 różniły się w szczegółach morfologii terenu z mapkami na kartach AZP (np. nr w tabeli 44, 51-53, 111).

5. ZRÓŻNICOWANIE CHRONOLOGICZNE I FUNKCJONALNE STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Wśród omawianych 113 stanowisk archeologicznych (tabela 1) wyróżnia się:

- jednofazowe (jednokulturowe)⁴ - razem 80 obiektów;
- wielofazowe-wielokulturowe⁵ - razem 33 obiekty.

Pod względem różnicowania chronologicznego i faz występowania faktów osadniczych na interesujących nas obiektach wydaje się, iż przynależą one do:

- mezolitu (3 stanowiska),
- neolitu - młodszej epoki kamienia (14 stanowisk),
- epoki kamienia - ogólnie (30 stanowisk),
- epoki kamienia - wczesnej epoki brązu (1 stanowisko),
- epoki brązu - kultury łużyckiej (8 stanowisk),
- epoki brązu/wczesnej epoki żelaza (2 stanowiska),
- późnego okresu wpływów rzymskich - kultury przeworskiej (2 stanowiska),
- okresu wpływów rzymskich (3 stanowiska),
- pradziejów (czasów przedhistorycznych) - bez dokładniejszego określenia (2 stanowiska),
- wczesnego średniowiecza (11 stanowisk),
- późnego średniowiecza (25 stanowisk),
- ogólnie średniowiecza (5 stanowisk),
- późnego średniowiecza i okresu nowożytnego (2 stanowiska),
- okresu nowożytnego (47 stanowisk),
- o chronologii nieokreślonej (2 stanowiska),

Biorąc pod uwagę generalne rozwarstwienie czasowe stanowisk, wydaje się, iż tereny dzisiejszej gminy Gorzyce budziły zainteresowanie osadnicze grup ludzkich żyjących w różnych odcinkach czasu. Uwzględniając chronologię zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych zwraca uwagę jednak dominacja obiektów z okresów nowożytnych (47), epoki kamienia (30), późnego średniowiecza (25) oraz młodszej epoki kamienia-neolitu (14).

⁴ Tzn. wykorzystywane w jednym, konkretnym odcinku czasu.

⁵ Tzn. użytkowane, co najmniej dwukrotnie (lub kilkukrotnie) w różnych okresach czasu/fazach osadniczych.

Pod względem funkcjonalnym (por. niżej zamieszczony Słownik) można je podzielić na:

- ślady osadnictwa (łącznie 92),
- punkty osadnicze (łącznie 15)
- osady (łącznie 24)
- gródek stożkowaty (1)
- dwór (1)
- dokładniej nieokreślone (24).

Zwraca uwagę brak pewnie wyróżnianych omentarzyisk z pradziejów lub czasów wczesnohistorycznych. Być może wynika to ze stanu badań (niewielka - w sumie - ilość rozpoznanych za pomocą prac inwazyjnych, m.in. wykopaliskowych).

Trzeba podkreślić, iż rozważania dotyczące przestrzennego rozplanowania stanowisk z poszczególnych faz zasiedlenia terenu gminy mijają się z celem. Dodać także należy, iż wyniki badań AZP nigdy nie są kompletne (por. przyp. 1), na dodatek w silnie zantropogemizowanej strefie, jaką jest obszar Gorzyce, nie da się wykluczyć zniszczenia stanowisk pradziejowych późniejszą działalnością człowieka (w tym powstaniem zabudowy mieszkalnej, przemysłowej itp.).

Epoka kamienia - ogólnie (od początków osadnictwa człowieka do około 1800 p.n.e.)

Do tytułowego okresu zalicza się 30 stanowisk (tabela 1 nr 1-2, 6-7, 11-14, 19, 25-27, 30-33, 35, 44-45, 47-48, 53-55, 61, 81, 86, 90, 106, 108), zlokalizowanych w różnych częściach dzisiejszej gminy (Belsznica, Bluszczów, Czyżowice, Gorzyce, Gorzycki, Kolonia Fryderyk, Olza, Rogów, Strynka, Uchylsko). Nieliczne znaleziska odkryte podczas badań powierzchniowych (pojedyncze wyroby krzemienne ze śladami obróbki, mało charakterystyczne) nie uprawniają do wysuwania dokładniejszych wniosków na temat czasu i charakteru wspomnianego osadnictwa.

Mezolit - środkowa epoka kamienia (ok. 8000 - 5500 p.n.e.)

Do tytułowego okresu zalicza się 3 stanowiska (nr 17, 38 i 60 w tabeli 1), zlokalizowane w różnych częściach dzisiejszej gminy (Czyżowice, Gorzyce, Kamień - poza obecnym terenem gminy). Nieliczna ilość pochodzących z nich znalezisk i brak dokładniejszych danych archiwalnych nie pozwalają powiedzieć na ten temat nic bliższego. Wydaje się, iż są to incydentalne ślady wędrownych grup koczowniczych, przemierzających się za zwierzyną oraz w poszukiwaniu pożywienia roślinnego, również surowców.

Neolit – młodsza epoka kamienia (ok. 5500 - 1800 p.n.e.)

Do tytułowego okresu zalicza się 14 stanowisk (w tabeli 1 nr 5, 9-10, 16, 18, 29, 34, 68, 78-80, 83, 94, 107), zlokalizowanych w różnych częściach dzisiejszej gminy (Bluszczów, Czyżowice, Gorzyce, Olza, Rogów, Turza Śląska, Uchylisko). W wypadku jednego obiektu (nr 10) wydaje się, iż znaleziony tu zabytek wskazuje na przynależność ówczesnej populacji do tzw. kultury ceramiki sznurowej.

Poza znaleziskami w postaci części pracujących narzędzi i odpadków z obróbki krzemienia, zwracają uwagę znaleziska kilkunastu siekier i toporków kamiennych. Niezależnie od innych stosowanych technik mogły one służyć do wyrębu lasów, w celu pozyskania miejsca pod pola, dla budownictwa, ewentualnie pozyskania paliwa. Grupy osadnicze z podanego odcinka czasu trudniły się już gospodarką wycieczną, w ramach hodowli i rolnictwa. Prowadziły one stacjonarny tryb życia (związany m.in. z budową trwałych osad, czasami wieloletnich), prowadząc wielokierunkową eksploatację terenu.

Epoka kamienia –wczesna epoka brązu

Do tego okresu zalicza się 1 stanowisko (w tabeli 1 nr 96), zlokalizowane w m. Turza Śląska. Zabytek pochodzący z tego stanowiska to okruch z krzemienia czekoladowego z negatywami odbić.

Epoka brązu – kultura łużycka (ok. 1800 - 700 p.n.e.)

Do tego okresu zalicza się 8 stanowisk (w tabeli 1 nr 50, 65, 67, 76, 82, 87, 107-108), zlokalizowanych w różnych częściach dzisiejszej gminy (Gorzyczki, Olza, Rogów i Uchylisko). Pochodzące z nich zabytki są identyfikowane z populacjami tzw. kultury łużyckiej. Wspomniane grupy tworzyły często mikroregionalne skupiska osadnicze (kompleksy osad powiązane ze sobą ekonomicznie, gospodarczo i politycznie, czasami użytkujące wspólnie jedno duże cmentarzysko), zaś podstawą ich bytu stanowiła gospodarka wycieczna, rolno-hodowlana. Niejednokrotnie wspomniane skupiska egzystowały w długich ciągach czasowych (rzędu kilkuset lat; podobne obiekty znane z Płaskowyżu Głubczyckiego), stanowiąc stałą komponentę krajobrazu, ulegającego nasilającej się antropogenizacji. W omawianej grupie wyróżniają się stanowiska w Olzie (65, 67, 76, 82), które dostarczyły przypadkowych, unikatowych znalezisk. Ich odkrycie nastąpiło – być może- w trakcie eksploatacji żwirowni w dolinie Odry. Wśród znalezisk z Olzy zwraca uwagę pozostałość diademu brązowego (w tabeli 1 nr 82) – charakterystycznej ozdoby głowy kobiet (w schyłku epoki brązu-wczesnej epoce żelaza) z tzw. grupy górnośląsko-małopolskiej kultury łużyckiej, związanej m.in. z populacjami zasiedlającymi wschodnią część Górnego Śląska. Zróżnicowanie chronologiczne odkryć w Olzie przemawia za tym, iż

zidentyfikowane przedmioty brązowe (w części unikatowe) nie stanowiły raczej tzw. skarbu. Miejsce i okoliczności odkrycia mogą wskazywać na penetrację terenu, a zwłaszcza wykorzystywanie Odry dla celów komunikacyjnych.

Epoka brązu – wczesna epoka żelaza (ok. 1800-700 - 700-400 p.n.e.)

Przypuszczalnie z przełomem podanych faz chronologicznych łączyć należy 2 stanowiska (tabela 1 nr 3, 29), zidentyfikowane w Belszycy oraz Gorzyczach. Dokonane tu odkrycia (wyłącznie nieliczne fragmenty ceramiki) prawdopodobnie łączyć należy z wyróżnianą wcześniej na terenie gminy populacją kultury łużyckiej. Trzeba dodać, iż zanik owej struktury (czas trwania) do dzisiaj stanowi przedmiot dyskusji i nie jest wyjaśniony.

Okres wpływów rzymskich (I - poł. V w. n.e.)

Kolejną fazę zasiedlenia terenu obecnej gminy Gorzyce reprezentują znaleziska dokonane w obrębie 5 stanowisk (tabela 1 nr 50, 64, 74, 93, 103), zlokalizowanych w Gorzyczkach, Odrze, Olzie i Turzy Śląskiej. Łączą się one z populacją tzw. kultury przeworskiej.

W wypadku kultury przeworskiej można stwierdzić, iż jej populacje pojawiają się w zachodniej części Górnego Śląska, co najmniej w początkach naszej ery (we wczesnym okresie wpływów rzymskich), natomiast we wschodniej (zapewne penetrowanej w tym samym czasie) związane z nią stałe osadnictwo łączy się dopiero z III-IV w. (tzw. późnym okresem wpływów rzymskich). Wspomnianą populację charakteryzowała gospodarka rolno-hodowlana, realizowana na większym – w porównaniu z poprzednimi okresami – areale. Z pewnością jednym z elementów produkcji była obróbka żelaza. Na Górnym Śląsku wykorzystywano głównie rudy powierzchniowe (limonitowe, syderytowe), bez stosowania eksploatacji kopalnianych technik węglanych. Wytwórczość hutnicza (realizowana w tzw. dymarkach) oraz obróbka kowalska żelaza z pewnością wpływała na zwiększenie zapotrzebowania na paliwo, co musiało się łączyć z wycinką drzew (zwłaszcza gatunków liściastych, twardych, o podwyższonej kaloryczności), ponadto z wykształceniem się umiejętności produkcji węgla drzewnego (jego kaloryczność jest zbliżona do węgla kamiennego).

W skali nie tylko Górnego Śląska do unikatowych zaliczyć trzeba znaleziska wiadra brązowego w Odrze oraz krótkiego miecza typu *gladius* w Olzie. Wspomniane znaleziska są wytworami rzemieślników rzymskich (miecze typu *gladius* były używane przez legionistów), i dostały się na nasze ziemie drogą handlu lub migracji ludności (właścicieli). Miejsce i charakter odkrycia (zwirownie ponownie wskazują na wykorzystywanie Odry dla celów komunikacyjnych (spław głównym nurtem, przeprawa). Nie można jednak wykluczyć, iż środowisko wodne było również wykorzystywane dla

celów kulturowych (tzw. dary wotywyne) przez sąsiadujące z nimi, stałe grupy osadnicze. Podobne sytuacje są znane w okresie dominacji imperium rzymskiego na terenie tzw. *barbaricum* (strefie poza limesami - granicami państwa rzymskiego). Wyjaśnienia charakteru opisywanych znalezisk należy upatrywać poprzez intensyfikację prac archeologicznych (zwłaszcza w typie wykopaliskowym) na terenie gminy.

Pradzieje

W Gorzyczkach st. 4 i Olzie st. 13 (tabela 1 nr 53 i 77) znaleziono pojedyncze fragmenty ceramiki oraz bliżej nieokreślony przedmiot kamienny o trudnej do określenia chronologii przedhistorycznej. W wypadku drugiego z wymienionych należy podkreślić, iż chodzi o znalezisko tzw. luźne (pojedyncze) z terenu żwirowni nadodrzańskich.

Wczesne średniowiecze (V/VI - XIII w.)

Z tym okresem dziejów łączyć należy pewnie 11 stanowisk archeologicznych (tabela 1 nr 1, 13, 29, 72, 83, 86, 92, 104, 105, 110, 112), wyróżnianych w Belsznicy, Czyżowicach, Gorzycach, Olzie, Rogowie, Turzy Śląskiej i Uchylsku. Co najmniej w wypadku znalezisk z Uchylska, wydaje się przy tym, iż chronologicznie wspomniane ślady osadnictwa łączą się ze schyłkiem wczesnego średniowiecza (IX-XIII w.).

Należy domniemywać, iż *gros* wymienionych stanowisk wiąże się z zasiedlaniem terenów obecnej gminy w okresie wczesnopanostwowym; niektóre z nich łączą się - zapewne - z notowanymi *post quem* w źródłach pisanych wsiami, powstającymi w procesie feudalnej kolonizacji. Zwraca przy tym uwagę identyfikacja osady wczesnośredniowiecznej w Gorzycach (st. 29), wzmiankowanych już w 1229 r. Jedno ze znalezisk (luźnych, pojedynczych, bez kontekstu) - w postaci naczyńa glinianego - pochodzi ze żwirowni w Olzie nad Odrą (nr 72). Fakt ten, kolejny raz zdaje się wskazywać na istotne znaczenie wspomnianej rzeki dla różnych populacji, zasiedlających jej brzegi w różniących się fazach chronologicznych.

Późne średniowiecze (XIV - XV w.)

Z czasami zaawansowanego średniowiecza łączy się 25 stanowisk archeologicznych (tabela 1 nr 2, 13, 19, 22-23, 38-39, 44, 48-51, 53, 55-57, 62, 66, 73, 92, 108-111 i 113), odkrytych w miejscowościach Belsznica, Czyżowice, Gorzyce, Gorzyczki, Odra, Olza, Turza Śląska i Uchylsko. Uwzględniając znaleziska ze starszej fazy osadnictwa, zdają się one wskazywać na jego kontynuację w młodszej fazie feudalnej, potwierdzoną skądinąd w źródłach pisanych (por. wyżej), a także na intensyfikację kolonizacji.

Wśród wymienionych stanowisk zwraca uwagę obiekt Gorzyce st. 1 - tzw. gródek stożkowy, stanowiący pozostałość siedziby lokalnego możnowładcy (rycerza; właściciela dóbr). Poza usypiskiem ziemnym wysokości około 7 m (na jego plateau znajdowała się zapewne wieża obronna) w jego najbliższym sąsiedztwie są obecne reszki fosy i wałów (por. Jakubczyk 2007, s. 39-42, tu starsza literatura). Należy domniemywać, że w bezpośrednim zapleczu mogą występować inne elementy infrastruktury związanej z gródkiem.

Dwa kolejne znaleziska (w postaci naczyńa glinianego i żelaznego topora) - w Olzie nad Odrą (tabela 1 nr 66, 73) - zalicza się do luźnych (pojedynczych). Odkryto je w trakcie eksploatacji żwirowni nadodrzańskich. Kontekstem kulturowym wymienionych przedmiotów jest dowiedzione, równoczesne osadnictwo na skraju równi zalewowej Odry, a także - po raz kolejny - zapewne wykorzystywanie rzeki dla celów komunikacyjnych.

Średniowiecze - ogólnie (V/VI - XV w.)

Ogólnie do czasów średniowiecza przypisano 5 stanowisk archeologicznych (tabela 1 nr 58, 70, 96, 100 i 102) lokalizowanych w miejscowościach Gorzyczki, Olza nad Odrą (tabela 1 nr 70) - luźne (pojedyncze) oraz znalezisko żelaznej obręczy koła, odkrytej w żwirowni Turza Śląska.

Późne średniowiecze - okres nowożytny (XIV-XV - XVI-XVIII w.)

Na przełomie podanych faz czasowych datuje się 2 stanowiska (tabela 1 nr 52 i 95) w miejscowościach Gorzyczki i Turza Śląska. Należy podkreślić, że w obrębie drugiego z wymienionych natrafiono na pozostałości produkcyjnej osady garnarskiej z XV-XVI w., zaś przeprowadzone ratownicze badania wykopaliskowe dostarczyły obfitej liczby znalezisk (zwłaszcza w postaci ceramiki). Prace inwazyjne nie objęły całej polaci stanowiska; część nawarstwień kulturowych nadal znajduje się pod powierzchnią gruntu. Jak wspominają autorzy badań w sprawozdaniu (M. Furmanek, S. Kulpa), wspomniany obiekt w Turzy Śląskiej - wiejska osada produkcyjna - jest unikatowym, co najmniej w skali Górnego Śląska.

Okres nowożytny (XVI - XVIII w.)

Najliczniejszą grupę stanowisk (47) zalicza się do okresu nowożytnego (w tabeli 1 nr 2-4, 8, 11, 19-22, 24, 28-30, 32-43, 46, 59, 62-63, 69, 71, 75, 84-86, 88-91, 96-102 i 105), odkrytych w miejscowościach Belsznica, Bluszczów, Czyżowice, Gorzyce, Kamień, Odra, Olza, Rogów, Syrnaka i Turza Śląska. Zidentyfikowane stanowiska archeologiczne zalicza się w większości do tzw. śladów i punktów osadniczych. Wyróżnia się wśród nich również pozostałości dworu w Gorzycach (w tabeli 1 nr

43), oraz badaną wykopaliskowo osadę w Odrze (tabela 1 nr 63). Do opisywanej fazy czasowej przynależą znaleziska luźne (pojedyncze), pochodzące z nadodrzańskich żwirowni w Olsie: żelazny czełkan bojowy oraz naczynie gliniane (tabela 1 nr 69 i 71).

Chronologia nieokreślona

Do tej grupy zakwalifikowano 2 stanowiska archeologiczne odkryte w m. Czyżowice (tabela 1 nr 14 i 15). Na stanowisku nr 14 (tabela 1) zarejestrowano 4 fr. węgla, 2 fr. przepalanej gliny, natomiast na stanowisku nr 15 - kopic z połączną budowlą.

Zróżnicowanie i liczba znalezionych zabytków archeologicznych z większości znanych stanowisk nie uprawnia do wysuwania wniosków na temat charakteru poszczególnych obiektów. Wydaje się, że wymienione stanowiska są świadectwem kolejnej fazy intensyfikacji akcji zasiedlenia, wzrostu demograficznego i eksploatacji gospodarczej trzebionych obszarów puszczzańskich; kolejny raz w tych przedsięwzięciach istotną rolę odgrywała Odra.

Podsumowując, słusznym wydaje się podkreślenie, iż stan naszego rozpoznania obiektów archeologicznych położonych w obrębie gminy Gorzyce, zaliczyć należy do dobrych w skali województwa śląskiego. Na chwilę obecną – rok 2012- na wszystkich obszarach AZP:

- AZP 103-41 (obejmuje on północną część gminy);
- AZP 104-41 (obejmuje on centralną część gminy);
- AZP 105-41 (obejmuje on południową część gminy);
- AZP 104-42 (obejmuje on wschodnią część gminy);
- AZP 105-42 (obejmuje on południowo-wschodnią część gminy);

znajdujących się na terenie gm. Gorzyce, zakończono powierzchniowe badania rozpoznawcze w ramach programu AZP.

Jest rzeczą zastanawiającą, że jak dotąd brak przesłanek, by któreś ze stanowisk archeologicznych identyfikować z cmentarzyskiem. Wydaje się logiczne, iż musiały one istnieć na opisywanym terenie, co najmniej od pradziejów. Z pewnością w czasach średniowiecza zakładano i wykorzystywano tzw. cmentarze przykościelne, związane z działającymi parafiami katolickimi.

Unikatowy charakter posiadają znaleziska przypadkowe, odkryte na terenie żwirowni w Olsie i Odrze, w korycie Odry. Niestety, we wszystkich wypadkach wydobyte zabytki zostały przekazane po nieznanym bliżej okresie (od momentu identyfikacji ich charakteru zabytkowego) do placówek muzealnych (Bytom, Wodzisław Śląski), przy czym nie udało się określić dokładnie miejsc ich

znalezienia. Z jednej strony wspomniane zabytki dowodzą specyficznego znaczenia Odry dla populacji zasiedlających teren sąsiadujący w różnych okresach, z drugiej strony zdziwienie budzi fakt braku regularnych nadzorów archeologicznych (po przekazaniu zabytków do muzeów około 1967 r.), w trakcie dalszej eksploatacji żwirowni. Wspomniana kwestia jest tym ważniejsza, iż charakter, zróżnicowanie i chronologia znalezisk wskazują, że nie przynależały one do tzw. jednego zespołu, odkrytego jednorazowo.

Podkreślając konieczność dalszych poszukiwań terenowych celem identyfikacji archeologicznej substancji zabytkowej obręb gminy Gorzyce, należy zauważyć, że nie da się wykluczyć, iż w części mogła ona zostać zniszczona (w niektórych połączeniach terenu) wskutek rozwoju zabudowy mieszkalnej, przemysłowej oraz infrastruktury, zwłaszcza w XIX-XX w.

6. PROGRAM OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI ARCHEOLOGICZNYMI

Do niedawna zgodnie z przepisami ustawy „O ochronie dóbr kultury” z dnia 15.02.1962 r. (tekst jednolity po nowelizacjach DZ.U. nr 98 z 1999 r.), właściwymi rozporządzeniami Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wytycznymi Generalnego Konserwatora Zabytków przy określaniu obszarów i rygorów ochrony konserwatorskiej, operowano pojęciem strefy ochrony konserwatorskiej (w odmiannach A, B, E, K, W).

Nowa ustawa „O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami” z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późniejszymi zmianami) wycofuje się ze stosowania podanych określeń stref ochronnych, wskazując, że każdy z zabytków nieruchomych (posiadając swą specyfikę) winien być rozpatrywany w sposób indywidualny wraz z otoczeniem (kontekstem kulturowym, zarówno bliższym, jak i dalszym, **również z kontekstem środowiskowym**). Wspomniany akt prawny w artykule 7 ustala, że formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Spośród stanowisk archeologicznych wyszczególnionych w tabeli 1 jedno jest wpisane do rejestru zabytków (nr 29 – średniowieczny gródek stożkowy w Gorzyczkach). Wszystkie stanowiska archeologiczne wymienione w niniejszym opracowaniu (tabela 1), jako posiadające wartość zabytkową, są objęte ochroną według standardu ustanowionego w punkcie 4 wymienionej ustawy.

Na zmieniający się sposób widzenia również nieruchomości zabytków archeologicznych w krajobrazie, rzucają także inne akty prawne, wśród nich m.in.:

- „Archeologiczna konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta 16 stycznia 1992 r.” (Dz. U. nr 120 z 16.10.1996 r., poz. 564);
- ustawa „O planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym” z 27.03.2003 r. (Dz. U. 2003 nr 90 poz. 717 z późn. zmianami);
- wytyczne Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego w Warszawie („Archeologia w planach zagospodarowania przestrzennego”, <http://www.archeoinspire.pl>);
- Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013, Warszawa 2004;
- Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. „O ochronie przyrody” (DU nr 92 z 2004 r., poz. 880, z późniejszymi zmianami);
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, Katowice 28 sierpnia 2007 r.

Stan rozpoznania archeologicznego obszaru gminy Gorzyce należy uznać za dobry. Uwzględniając potrzeby niniejszego opracowania, ale zwłaszcza perspektywy związane z planami rozwoju gminy, zmianami lub przebudową jej infrastruktury, przewidywanymi realizacjami inwestycyjnymi, w szczególności zwracając uwagę następujące kwestie:

- 1) z pięciu obszarów AZP przebadane są wszystkie w obrębie gminy;
- 2) informacje na temat ilości i zróżnicowania znanych stanowisk archeologicznych pochodzą w większości z rozpoznania powierzchniowych; jedynie na nielicznych obiektach (kilku) przeprowadzono inwazyjne badania wykopaliskowe o charakterze ratowniczym lub ratunkowym; wśród nich wyróżniają się unikatowe w skali, co najmniej Górnego Śląska (tabela 1 nr 50, 95), o dużych walorach poznawczych i naukowych;
- 3) duże znaczenia dla dawnych populacji Odry i Olzy (dla celów komunikacyjnych); nagromadzenie znalezisk archeologicznych w istniejących zwirowniach jest pewnym ewenementem w skali Polski (tabela 1 nr 64-82), posiada duże walory poznawcze i naukowe;
- 4) żadne ze stanowisk archeologicznych badanych wykopaliskowo nie zostało wyeksplorowane w całości; tzn. pod powierzchnią terenu nadal zalega nieruchoma i ruchoma kulturowa, zabytkowa substancja archeologiczna;
- 5) brak pewnych danych o osadnictwie z początków osadnictwa człowieka (paleolitu); wspomniana kwestia zastanawia w sytuacji, gdyż stanowiska z najstarszej fazy obecności człowieka w górnym

Nadodrzę (sprzed ponad minimum 200 tysięcy lat) są znane z pobliskiego Płaskowyżu Głubczyckiego i okolic Raciborza;

- 6) całkowity brak danych o cmentarzyskach (pradziejowych, średniowiecznych);
- 7) brak danych precyzyjnie wskazujących na funkcję i czas istnienia niemal wszystkich znanych stanowisk archeologicznych (rozpoznanych metodą badań powierzchniowych)⁶;
- 8) brak danych – w wypadku większości stanowisk – precyzyjnie wskazujących na zasięg podziemnej, archeologicznej substancji zabytkowej; podane w pewnych przedziałach wielkości (tabela 1), wynikających z rozstrzu materiałów zabytkowych znajdujących na powierzchni;
- 9) w obrębie znanych obiektów nie podejmowano rozpoznania metodami np. nieniszczącymi (por. niżej);

Taki stan rzeczy powoduje, iż informacje dotyczące chronologii i zasięgu poszczególnych obiektów wydają się być wycinkowe i niepełne, co więcej, brak archeologicznych badań uzupełniająco-weryfikacyjnych powoduje, iż prowadzona obecnie działalność w typie inwestorskim może spowodować naruszenie lub zniszczenie nieznannej nam jeszcze, podziemnej, archeologicznej substancji zabytkowej. W celu wzbogacenia, uściślenia i uwiarygodnienia zaprezentowanych danych dotyczących istniejących niewątpliwie w granicach gminy stanowisk archeologicznych zaleca się:

- 1) przeprowadzenie weryfikacyjnych, uzupełniających badań powierzchniowych w systemie AZP na terenie gminy (z uwzględnieniem weryfikacji znanych stanowisk archeologicznych; w porozumieniu i uzgodnieniu ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków; uwzględniając charakter terenu – w kilku ponawianych etapach/sezonach);
- 2) kontynuowanie poszukiwania źródeł historycznych (pisanych), w celu identyfikowania danych na temat czasów wycinki lasów, stosunków własnościowych, działalności gospodarczej człowieka (np. hutnictwo szkła i żelaza, obecności młynów, budowy stawów, grobli, kuźni, szlaków komunikacyjnych, elementów hydrotechniki, a nawet początków eksploatacji węgla kamiennego);
- 3) wykonanie archeologicznych badań rozpoznawczo-sondazowych w obrębie znanych, wytypowanych najlepiej rokujących pod względem poznawczym lub naukowym stanowisk archeologicznych (celem dokładniejszego rozpoznania ich charakteru i zasięgu)⁷;
- 4) wykonanie rozpoznania terenu z użyciem metod nieniszczących (nieniszczących podłoża), z użyciem specjalnego sprzętu lub techniki, umożliwiających identyfikację nowych stanowisk archeologicznych

⁶ Używane w nomenklaturze AZP pojęcia, m.in.: ślad osadnictwa, punkt osadniczy, osada są umownymi; dla określenia funkcji stanowiska archeologicznego niezbędne są inwazyjne badania wykopaliskowe.

⁷ Po rozpoznaniu przynajmniej części stanowisk można zagospodarować (np. gródek stożkowy w Gorzyczkach) dla celów turystycznych lub krajoznawczych (w porozumieniu ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków), co łączy się z możliwością stworzenia miejsc pracy oraz promocją gminy

lub weryfikację znanych (np. badania fosforowe, badania metodami fizycznymi – np. elektrooporową, elektromagnetyczną – zwłaszcza w obrębie kościołów i pałaców⁸);

- 5) uwzględniając Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie m.in. gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. nr 124, poz. 1305), zaleca się uwzględnienie wszystkich wyszczególnionych w tabeli 1 stanowisk archeologicznych; odkrycie nowych obiektów (ew. pozyskanie dodatkowych danych na temat znanych) winno skutkować uzupełnieniami gminnej ewidencji zabytków. W związku z brakiem ustalonego normatywu karty stanowiska archeologicznego gminnej ewidencji zabytków zaleca się umieszczenie kserokopii kart AZP lub dołączonych do opracowania danych (kart) archiwalnych.

W miejscu tym należy nadmienić, iż niezależnie od zasięgu dotychczasowych (lub planowanych) rozpoznań, różnicowania metod stosowanych przez specjalistów, dostępny zasób wiadomości na temat początków osadnictwa człowieka w każdym rejonie, a także jego historii (również w gminie Gorzyce), nigdy nie będzie pełny.

7. ZALECENIA KONSERWATORSKO-OCHRONNE (obszary i zasady ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowe)

Ochroną konserwatorską należy objąć wszystkie, wyszczególnione w tabeli 1 stanowiska archeologiczne. W szczególności ochrona ta winna polegać na:

- 1) zakazie jakichkolwiek prac ziemnych w podanym zasięgu występowania zidentyfikowanych na powierzchni stanowisk materiałów zabytkowych (zaznaczonych na mapach w skali 1:10 000), w tym np. przekładki i budowy ciągów infrastruktury technicznej itd., bez podjęcia niezbędnych wyprzedzających badań archeologicznych (por. pkt. 2);
- 2) w wypadku konieczności podejmowania jakichkolwiek działań związanych z naruszeniem gruntu w obrębie wyróżnianych stanowisk archeologicznych winny być one poprzedzone uzupełniającymi archeologicznymi badaniami weryfikacyjnymi (w tym rozpoznawczo-sondazowymi), ewentualnie – w zależności od uzyskanych wyników – ratowniczymi (lub jedynie nadzorem podczas prac budowlanych), zaplanowanymi i przeprowadzonymi w uzgodnieniu ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wspomniane prace ochraniające substancję zabytkową mogą w wypadku stanowisk tzw. „plaskich „uwolnić” dany teren dla celów inwestycyjnych;
- 3) jakichkolwiek prace ziemne w obrębie budynków i obiektów uznanych za zabytkowe ze względu na architektonicznych, historycznych (zwłaszcza sakralnych) lub innych, uwzględnionych i

⁸ Może to przynieść efekt w postaci stwierdzenia istnienia starszych faz budowlanych (przedhistorycznych). Ewentualne ich wyeksponowanie (por. przyp. powyżej) może być korzystne dla gminy i jej mieszkańców.

wyszczególnionych na innych stronach całościowego opracowania, winny być realizowane pod stałym nadzorem archeologicznym, w uzgodnieniu ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Nie można wykluczyć, że ich części ziemne wspomnianych obiektów architektonicznych kryją nieznane elementy lub szczegóły konstrukcyjne, ewentualnie pozostałości starszych założeń (nawet o podobnej do dzisiejszej funkcji).

Mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska

Dr Dominik Ablamowicz

8. SŁOWNIK STOSOWANYCH TERMINÓW

W tekście postępowano się różnymi pojęciami/terminami, standardowo używanymi przez archeologów, zwłaszcza w trakcie realizacji poszukiwań terenowych i opracowywania materiałów zabytkowych. Ich wyjaśnienia załączono poniżej.

Archeologia – odrębna dyscyplina naukowa powstała pod koniec XIX w., zaliczana do nauk pomocniczych historii. Przedmiotem zainteresowania a. są materialne i niematerialne pozostałości życia ludzi minionych czasów (generalnie prze- lub wczesnohistorycznych) wraz z kontekstem środowiskowym, w celu poznania i zrozumienia ich kultury.

Archeologiczna kultura – zespół różnych elementów pozostałości materialnych (np. przedmioty, budowle, sposób chowania zmarłych, ornamentyka itp.) człowieka (dawnych populacji) występujących na konkretnym obszarze, w konkretnym odcinku czasu, wykazujących podobieństwo. Kultura archeologiczna stanowi w archeologii umowną jednostkę podziału różnych grup ludzkich i zastępuje ich identyfikację (często nieznana) na podstawie elementów etnicznych (ludy, plemiona o wspólnym języku, tradycji itd.).

Archeologiczne badania - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego; w zależności od potrzeb, zakresu, okoliczności, zastosowanych metod wyróżnia się: →a. badania nieinwazyjne (nieniszczące), →a. badania powierzchniowe, →a. badania ratownicze, →a. badania ratunkowe, →a. badania sondazowe (rozpoznawcze), →a. badania uzupełniające (weryfikacyjne), →a. badania wyprzedzające, →a. nadzór i in.

Archeologiczne badania nieinwazyjne (nieniszczące) – prace realizowane w celu odkrycie, rozpoznanie i udokumentowanie nowych stanowisk archeologicznych w danym terenie (ewentualnie dodatkowego rozpoznania zidentyfikowanych wcześniej), realizowane

metodami nienaruszającymi nawarstwień stratygraficznych w danym terenie (metodami „poza wykopaliskowymi”). Wśród stosowanych metod stosuje się np. fotointerpretację zdjęć lotniczych (badania gabinetowe), geofizyczne-aparaturą specjalistyczną (np. georadarową, elektrooporową, elektromagnetyczną; badania terenowe) i in.

Archeologiczne badania powierzchniowe – prace terenowe o charakterze weryfikacyjno-poszukiwawczym, prowadzone z reguły wczesną wiosną lub jesienią; penetracja świeżo zaoranych pól pozwala na odkrywanie wyoranych spod humusu zabytków, wskazujących na obecność, charakter i domniemany zasięg stanowiska archeologicznego.

Archeologiczne badania ratownicze – prace o charakterze inwazyjnym (wykopaliskowe), których celem

jest uratowanie zabytkowej substancji reliktovej, tkwiącej pod powierzchnią ziemi, potencjalnie zagrożonej zniszczeniem wskutek planowanych robót ziemnych, związanych np. z realizacją konkretnej inwestycji.

Archeologiczne badania ratunkowe - prace o charakterze inwazyjnym (wykopaliskowe), których celem jest uratowanie zabytkowej substancji reliktovej, tkwiącej pod powierzchnią ziemi, bezpo-średnio zagrożonej zniszczeniem wskutek realizowanych robót ziemnych, związanych np. z konkretną inwestycją.

Archeologiczne badania sondażowe (rozpoznawcze) - z reguły krótkotrwałe prace o charakterze inwazyjnym (wykopaliskowym), których celem jest wstępne rozpoznanie i dokładniejsze określenie charakteru oraz zasięgu stanowiska archeologicznego.

Archeologiczne badania wyprzedzające – prace terenowe z reguły o charakterze wykopaliskowym, których celem jest przebadanie nawarstwień kulturowych, zagrożonych zniszczeniem z powodu działań inwestycyjnych. Badania te winny poprzedzać rozpoczęcie prac budowlanych, ich zasięg wyznaczają granice inwestycji.

Archeologiczne badania uzupełniające (weryfikacyjne) – prace terenowe (o charakterze powierzchniowym, sondażowym, metodami nieinwazyjnymi), których celem jest sprecyzowanie danych na temat znanych w danym terenie stanowisk archeologicznych (funkcja, chronologia, zasięg), połączone z poszukiwaniem stanowisk nowych, wcześniej nieodkrytych. Z reguły realizowane w celu zobiektywizowania i uzupełnienia danych dotyczących pra- i wczesnodziejowej obecności człowieka w danym terenie, często w etapie poprzedzającym większe działania inwestycyjne (np. budowę autostrad), co wpływa na decyzje dotyczące podjęcia →a. badań wyprzedzających.

Archeologiczne dziedzictwo kulturowe – „elementem archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje się wszystkie pozostałości i obiekty oraz wszelkie inne ślady ludzkości z minionych epok, których zachowanie i badanie przyczynia się do odtworzenia historii ludzkości i jej powiązań ze środowiskiem naturalnym; w wypadku, których wykopaliska, odkrycia oraz inne metody badań nad dziejami ludzkości i nad jej środowiskiem stanowią główne źródło informacji” (art. 1 „Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta 16.01. 1992 r.; Dz. U. nr 120 z 16.10. 1996 r., poz. 564).

Archeologiczne stanowisko (~ obiekt) - miejsce będące śladem pobytu człowieka w przeszłości, zawierające w sobie liczne informacje – w postaci tkwiących w warstwach ziemi (lub/i na jej powierzchni), czasami w wodzie, nawarstwień kulturowych (np. konstrukcji-zabytków nienaturalnych) jak i zabytków ruchomych, z uwzględnieniem ich wzajemnych związków, informujących o tym, co w tym miejscu działo się w odległych czasach.

Archeologiczne Zdjęcie Polski (w skrócie AZP) – nazwa ogólnopolskiej akcji, prowadzonej od połowy lat 70., której celem jest weryfikacja danych archiwalnych oraz → badania powierzchniowe (poszukiwawcze) na danym terenie (zrw. obszarze), co w efekcie prowadzi do zebrania ogółu dostępnych informacji na temat jego zasiedlenia przez człowieka. Prace w terenie prowadzi się w obrębie tzw. obszarów (powierzchni około 35 km²) - map w skali 1:25 000 - wydzielanych w ramach ponumerowanych, poziomych pasów i pionowych słupów. Zidentyfikowane lub odkryte → stanowiska archeologiczne otrzymują kolejny nr w obrębie miejscowości, a także na obszarze. Dokumentacja obszaru obejmuje m.in.: sprawozdanie tekstowe, mapę obszaru z zaznaczonymi stanowiskami a. (numeracja na obszarze), → karty AZP stanowiska.

Archeologiczny nadzór – bieżące dokumentowanie układów stratygraficznych w trakcie robót budowlanych (inwestycyjnych), prowadzonych w miejscach potencjalnego lub stwierdzonego występowania zabytków lub stanowiska archeologicznego. Pozytywny wynik nadzoru może być powodem wszczęcia → a. badań ratowniczych lub ratunkowych.

Archeologiczny zabytek – wszelka tkwiąca w ziemi, na jej powierzchni lub w wodzie pozostałość dawnego życia i działalności człowieka (zabytek nieruchomy, złożony z warstw kulturowych – konstrukcji; zabytki ruchome-wytwory człowieka, np. wyroby gliniane, metalowe i szklane, kości zwierzęce itd.). Wszystkie zabytki archeologiczne stanowią pozostałość polskiego (ogólnoeuropejskiego) dziedzictwa kulturowego i należą do Skarbu Państwa.

Karta AZP – in. KESA (Karta Ewidencji Stanowiska Archeologicznego); część obowiązkowej dokumentacji powykonawczej danego obszaru → AZP; druk w formie ankiety służący do

rejestracji, opisu i ewidencji → stanowiska archeologicznego, zawierający także mapę w skali 1:10000 z jego lokalizacją (domniemanym zasięgiem ustalonym na podstawie rozrzutu znalezionych na powierzchni zabytków, zidentyfikowanych drogą a. badań powierzchniowych AZP).

Krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze; pojęcie „archeologiczny krajobraz kulturowy” obejmuje generalnie czasy pradziejów oraz wczesnohistoryczne, stanowiąc domenę badań → archeologii.

Osada - miejsce posadowienia stanowiska archeologicznego o funkcji dającej się bliżej określić (w AZP termin umowny).

Punkt osadniczy – miejsce zidentyfikowania średniej liczby (kilku-kilkunastu) zabytków archeologicznych, niemożliwe do bliższego określenia pod kątem pełnionej funkcji (w AZP termin umowny).

Stanowisko wielokulturowe – miejsce będące śladem pobytu na nim człowieka w przeszłości w kilku różnych okresach chronologicznych.

Ślad osadnictwa – miejsce zidentyfikowania nielicznych zabytków archeologicznych, uniemożliwiających określenie bliższej funkcji i charakteru stanowiska archeologicznego (w AZP termin umowny).

Warstwa (nawarstwienia) kulturowa (-e) – pojedynczy lub zwielokrotniony układ stratygraficzny ziemi (niekiedy również w wodzie), zmieniony lub wykształcony przez człowieka, często zawierający różne zabytki (nieruchome – konstrukcje, ruchome – wyroby).

9. LITERATURA (podstawowa)

Abłamowicz D.

1991 Osadnictwo grodowe na Górnym Śląsku w wczesnej fazie wczesnego średniowiecza, „Śląskie Prace Prahistoryczne” t. 2, s. 107-122.

Abłamowicz D., Furmanek M., Kühnel I., Podyma D., Młodkowska-Przepiórowska I.

2000 Wyniki uzupełniających archeologicznych badań rozpoznawczych – powierzchniowych. Autostrada A-1. Województwo śląskie. Węzeł „Rząsawa” (km 418,050) – granica Państwa (km 564,000), Katowice-Muzeum Śląskie-kwieceń (*maszynopis w archiwach Działu Archeologii Muzeum Śląskiego i Śląskiego Wojewódzkiego Conservatora Zabytków w Katowicach*).

Abłamowicz D., Abłamowicz R., Podyma D., Kühnel-Wójcik I.

2005 Sprawozdanie z uzupełniających archeologicznych badań rozpoznawczych w zakresie rozpoznania powierzchniowego trasy planowanej autostrady A-1, woj. śląskie. Odcinek węzeł „Sośnica” – Gorzyczki (granica Państwa z Czechami). KM 517+980- 675+223.41, Katowice (*maszynopis w archiwach Działu Archeologii Muzeum Śląskiego i Śląskiego Wojewódzkiego Conservatora Zabytków w Katowicach*).

Bednarczyk J., Ignaczak M., Romańska A.

2001 Dane uzupełniające do lokalizacji stanowisk archeologicznych na trasie budowy autostrady A 1, woj. śląskie (odcinek Rząsawa – granica Państwa). Badania 2000-2001 r. Cz. I-II, Poznań (*maszynopis w archiwach Działu Archeologii Muzeum Śląskiego i Śląskiego Wojewódzkiego Conservatora Zabytków w Katowicach*).

Borek H.

1988 Górnym Śląsk w świetle nazw miejscowych, Opole.

Jakubczyk D.

2007 Skarby historii, kultury i sztuki gmin pogranicza. Gorzyce i Dolna Lutnia, wyd. 2 zmienione i poprawione, Gorzyce.

Kondracki J.

1998 Geografia regionalna Polski, Warszawa.

Panic I.

1992 Historia osadnictwa księstwa opolskim we wczesnym średniowieczu, Katowice.

Program...

2003 Program ochrony środowiska gminy Gorzyce, (*maszynopis kilku autorów, dostępny na stronie internetowej Urzędu Gminy Gorzyce*).

Zgorzeliska U.

1986 W zamierzonej przeszłości i średniowieczu, (w:) Rybnik. Zarys dziejów miasta od czasów najdawniejszych do 1980 roku, red. J. Walczak, Katowice, s. 41-66.

10. KATALOG STANOWISK – tabela 1

Tabela 1. Gmina Gorzyce, woj. śląskie. Zestawienie znanych stanowisk archeologicznych z obrębów sołectw

Nr Na mapie 1:10 tys.	Nr mapy 1:10 tys.	Nazwa	Nr miejscowości	Nr arkusza AZP	Typ stanowiska	Chronologia	Zabytki	Obszar stanowiska (do)	Uwagi
1	2	Betsznica	1	104-41	śląd osadnictwa	EK	wiór krzemienny	b.d.	arch. (1937 r.)
2	2	Betsznica	2	104-41	śląd osadnictwa	WŚ	3 fr. ceramiki		
					śląd osadnictwa	EK	wiór krzemienny	do 0,5 ha	AZP 2000
					śląd osadnictwa	PŚ	1 fr. ceramiki		
3	2	Betsznica	3	104-41	punkt osadniczy	ON	9 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2000
					śląd osadnictwa	EB/WEZ	1 fr. ceramiki		
					śląd osadnictwa	ON	1 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2000
4	2	Betsznica	4	104-41	śląd osadnictwa	ON	4 fr. ceramiki		
5	1	Bluszczów	1	103-41	osada	neolit	4 fr. ceramiki, 2 odłupki krzemienne	b.d.	arch. (1937 r.)
6	1	Bluszczów	2	103-41	śląd osadnictwa	EK	rdzeń krzemienny	b.d.	arch. (1937 r.)
7	1	Bluszczów	3	103-41	śląd osadnictwa	EK	wiór krzemienny	b.d.	arch. (1937 r.)
8	1	Bluszczów	4	104-41	śląd osadnictwa	ON	4 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2000
9	1	Bluszczów	5	104-41	?	neolit	siekierka kamienna	b.d.	arch. (1930 r.)
10	1	Bluszczów	6	104-41	?	KCS; neolit	toporek łódkowaty	b.d.	arch.
11	2	Czyżowice	1	104-41	śląd osadnictwa	EK	przepalony rdzeń	do 0,5 ha	AZP 2000
12	3	Czyżowice	2	104-41	punkt osadniczy	ON	8 fr. ceramiki		
					śląd osadnictwa	EK	skrobacz, 2 odłupki	b.d.	arch. (1937 r.)
13	3	Czyżowice	7	104-42	śląd osadnictwa	EK	10 odłupków		
					śląd osadnictwa	WŚ	przęsłik	b.d.	dar nabyte w 1934 r., Archiwum Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu – katalog naukowy Czyżowice stan. 7.
					śląd osadnictwa	PŚ	7 fr. ceramiki	b.d.	arch. (1963 r.)
14	3	Czyżowice	8	104-42	śląd osadnictwa	EK	1 odłupek (odpadek)		
					śląd osadnictwa	nieokreślona	4 fr. węgla, 2 fr. przepalanej gliny	b.d.	
15	3	Czyżowice	9	104-42	nieokreślona	nieokreślona	kopiec z potężną budowlą	b.d.	arch. (1940 r.), AZP 2000
16	3	Czyżowice	10	104-42	śląd osadnictwa	neolit	toporek kamienny	b.d.	arch. (1947 r.), arch. (1964 r.)
17	3	Czyżowice	11	104-42	śląd osadnictwa	mezolit	krzemienie	b.d.	arch.; J Szydłowski 1970, s. 75;
18	3	Czyżowice	12	104-42	śląd osadnictwa	neolit – kultura ceramfor kulistych kultury cer. pucharów lejkowych, kultura cer. sznurowej	„odosobnione znalezisko”	b.d.	arch.; J Szydłowski 1970, s. 76;
19	3	Czyżowice	13	104-42	śląd osadnictwa	EK	1 odłupek krzemienny	do 0,5 ha	AZP 2008
					śląd osadnictwa	PŚ	1 fr. ceramiki (b)		
					osada	ON	3 fr. ceramiki (b), 16 fr. ceramiki (a)		
20	3	Czyżowice	14	104-42	śląd osadnictwa	ON	13 fr. ceramiki	do 1 ha	AZP 2008
21	3	Czyżowice	15	104-42	śląd osadnictwa	ON	4 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2008
22	3	Czyżowice	16	104-42	śląd osadnictwa	PŚ	2 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2008
					osada	ON	15 fr. ceramiki		
23	3	Czyżowice	17	104-42	śląd osadnictwa	PŚ	1 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2008
24	3	Czyżowice	18	104-42	śląd osadnictwa	ON	5 fr. ceramiki	do 1 ha	AZP 2008
25	3	Czyżowice	19	104-42	śląd osadnictwa	EK	odłupek krzemienny	1 ar	AZP 2008

26	3	Czyżowice	20	104-42	ślad osadnictwa	EK	rdzeń krzemienny	1 ar	AZP 2008
27	3	Czyżowice	21	104-42	ślad osadnictwa	EK	odłupek krzemienny	1 ar	AZP 2008
28	3	Czyżowice	22	104-42	ślad osadnictwa	ON	57 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2008
29	2	Gorzyce	1	104-41	osada	neolit	1 fr. ceramiki, 1 odłupek, 8 wiórów	do 5 ha	AZP 2000
					osada	EB/WEZ	8 fr. ceramiki		
					osada	WS (VIII-IX w.)	12 fr. ceramiki		
					punkt osadniczy	ON	14 fr. ceramiki		
30	6	Gorzyce	2	104-41	ślad osadnictwa	EK	odłupek retuszowany	1 ar	AZP 2000
					ślad osadnictwa	ON	5 fr. ceramiki		
31	6	Gorzyce	3	104-41	ślad osadnictwa	EK	wiór krzemienny	1 ar	AZP 2000
32	6	Gorzyce	4	104-41	osada	EK	rdzeń, 2 odłupki	1 ar	AZP 2000
					ślad osadnictwa	ON	2 fr. ceramiki		
33	6	Gorzyce	5	104-41	ślad osadnictwa	EK	fr. wióra, odłupek	do 0,5 ha	AZP 2000
					punkt osadniczy	ON	6 fr. ceramiki		
34	6	Gorzyce	6	104-41	ślad osadnictwa	neolit	1 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2000
					punkt osadniczy	ON	9 fr. ceramiki		
35	7	Gorzyce	7	104-41	ślad osadnictwa	EK	wiór krzemienny	1 ar	AZP 2000
					ślad osadnictwa	ON	2 fr. ceramiki		
36	7	Gorzyce	8	104-41	ślad osadnictwa	ON	3 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2000
37	7	Gorzyce	9	104-41	punkt osadniczy	ON	6 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2000
38	6	Gorzyce	10	104-41	ślad osadnictwa	mezolit	rylec	do 0,5 ha	AZP 2000
					ślad osadnictwa	PS	1 fr. ceramiki		
					punkt osadniczy	ON	5 fr. ceramiki		
39	2	Gorzyce	11	104-41	ślad osadnictwa	PS	1 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2000
					punkt osadniczy	ON	6 fr. ceramiki		
40	6	Gorzyce	12	104-41	ślad osadnictwa	ON	4 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2000
41	6	Gorzyce	13	104-41	ślad osadnictwa	ON	4 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2000
42	6	Gorzyce	14	104-41	ślad osadnictwa	ON	2 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2000
43	6	Gorzyce	15	104-41	dwór	ON (XVII w.)	ruina dworu	do 5 ha	AZP 2000
44	6	Gorzyce	16	105-41	ślad osadnictwa	EK	1 fr. rdzenia	do 0,5 ha	AZP 2005
					osada	PS	11 fr. ceramiki		
45	7	Gorzyce	16	104-42	ślad osadnictwa	EK	rdzeń krzemienny	1 ar	AZP 2008
46	7	Gorzyce	17	104-42	osada	ON	8 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2008
47	7	Gorzyce	18	104-42	ślad osadnictwa	EK	1 odłupek krzemienny	1 ar	AZP 2008
48	7	Gorzyce	19	104-42	ślad osadnictwa	EK	1 odłupek krzemienny	1 ar	AZP 2008
					ślad osadnictwa	PS	2 fr. ceramiki		
49	3	Gorzyce	20	104-42	ślad osadnictwa	PS	1 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2008
50	7	Gorzyczki	1	105-42	osada	EB - KL	ceramika	do 0,5 ha	wpisane do rejestru zabytków: Kl. III-67/43/69
					osada	POWER - KP	ceramika		
					gródzek stożkowaty	PS (XIV-XVI w.)	ceramika		
51	7	Gorzyczki	2	105-41	ślad osadnictwa	PS	6 fr. ceramiki w tym nożka patelni	do 0,5 ha	AZP 2005
52	7	Gorzyczki	3	105-41	osada	PS i ON	9 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2005
53	7	Gorzyczki	4	105-41	ślad osadnictwa	EK	1 fr. wióra	do 5 ha	AZP 2005
					ślad osadnictwa	pradzieje	2 fr. ceramiki		
					osada	PS	18 fr. ceramiki		
54	7	Gorzyczki	5	105-41	ślad osadnictwa	EK	1 narzędzie retuszowane	1 ar	AZP 2005

55	7	Gorzyczki	6	105-41	śląd osadnictwa	EK	I zgrzebló	I ar	AZP 2005
56	7	Gorzyczki	7	105-42	śląd osadnictwa osada	PŚ	1 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2002, 2005
57	7	Gorzyczki	8	105-42	osada	XVI w.	7 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2002, 2005
58	7	Gorzyczki	10	104-42	śląd osadnictwa	XV - XVI w.	7 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2008
59	1	Kamień	1	104-41	punkt osadniczy	średniowiecze	2 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2000; ob. Polder „Buków”
60	1	Kamień	2	104-41	?	mezolit	?	b.d.	arch.; na karcie AZP błędnie gm. Lubomia; ob. Polder „Buków”
61	7	Kolonja Fryderyk	1	104-42	śląd osadnictwa	EK	1 odpupek krzemienisty	1 ar	AZP 2008
62	1	Odra	1	104-41	śląd osadnictwa	PŚ	1 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2000
63	1	Odra	2	104-41	punkt osadniczy osada	ON	5 fr. ceramiki	do 0,5 ha	badania ratownicze 1998
64	1	Odra	3	104-41	?	OWR	wiadro brązowe	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
65	6	Olza	1	104-41	?	EB (IV-V) - KŁ	sierp brązowy	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
66	6	Olza	2	104-41	?	PŚ	naczynie gliniane	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
67	6	Olza	3	104-41	?	EB (III-IV) - KŁ	szyplet brązowy-import italski	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
68	6	Olza	4	104-41	?	neolit	toporek kamienny	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
69	6	Olza	5	104-41	?	ON (XVI-XVII w.)	czekan bojowy	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
70	6	Olza	6	104-41	?	średniowiecze	fr. obręczy koła	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
71	6	Olza	7	104-41	?	ON	fr. naczynia na 3 nóżkach	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
72	6	Olza	8	104-41	?	WŚ	naczynie gliniane	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
73	6	Olza	9	104-41	?	PŚ	topór bojowy	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
74	6	Olza	10	104-41	?	OWR	miecz żelazny - gladius	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
75	6	Olza	11	104-41	?	ON	rapier	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
76	6	Olza	12	104-41	?	EB - KŁ	czepak	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
77	6	Olza	13	104-41	?	pradziej	przedmiot kamienny	b.d.	ze zwirowni; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
78	6	Olza	14	104-41	?	neolit	toporek kamienny	b.d.	arch. 1905-1906; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
79	6	Olza	15	104-41	?	neolit	toporek kamienny	b.d.	arch. 1953; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
80	6	Olza	16	104-41	?	neolit	toporek kamienny	b.d.	arch. 1953; dokładna lokalizacja odkrycia nieznana
81	6	Olza	17	104-41	?	EK	wyroby krzemienne	b.d.	arch. 1946; znalezisko luźne; lokalizacja nieznana

82	6	Olza	18	104-41	?	EB - KŁ	diadem brązowy	b.d.	cja odkrycia niezna- ze zwirowni; dokładna lokalizacja od- krycia niezna- arch. (1937-1938)
83	2	Rogów	1	104-41	śląd osadnictwa	neolit	1 fr. ceramiki	b.d.	
84	2	Rogów	2	104-41	śląd osadnictwa	WS	2 fr. ceramiki		
85	2	Rogów	3	104-41	śląd osadnictwa	ON	2 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2000
86	1	Rogów	4	104-41	punkt osadniczy	ON	11 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2000
87	2	Rogów	5	104-41	śląd osadnictwa	EK	odhupiek	do 0,5 ha	AZP 2000
88	2	Syrynka	1/70	103-41	śląd osadnictwa	WS	1 fr. ceramiki		
89	2	Syrynka	2/71	103-41	punkt osadniczy	ON	15 fr. ceramiki	b.d.	arch.; Durczewski 1948, s. 329; Gedl- 1962, s. 352
90	2	Syrynka	3/72	103-41	?	EB - KŁ	ceramika		
91	2	Syrynka	4/73	103-41	punkt osadniczy	ON	5 fr. ceramiki	do 0,5 ha	Na obszarze AZP 103-41/70 jest Wodzisław Śląski - powinno być Syrynka 1)
92	4	Turza Śląska	A	104-42	punkt osadniczy	ON	10 fr. ceramiki	do 0,5 ha	Na obszarze AZP 103-41/70 jest Wodzisław Śląski - powinno być Syrynka 2)
93	4	Turza Śląska	B	104-42	śląd osadnictwa	WS	Przeaalony rdzeń	do 0,5 ha	Na obszarze AZP 103-41/70 jest Wodzisław Śląski - powinno być Syrynka 3)
94	8	Turza Śląska	1	104-42	śląd osadnictwa	PS	10 fr. ceramiki	do 0,5 ha	Na obszarze AZP 103-41/70 jest Wodzisław Śląski - powinno być Syrynka 4)
95	4	Turza Śląska	2	104-42	śląd osadnictwa	ON	16 fr. ceramiki		arch.; teka miejscowości MW Śl.; Fitzke 1931; oznaczenie stanowiska umowne, dokładnych danych dot. lo- kalizacji brak
96	8	Turza Śląska	4	104-42	osada	KP; POWR	? toporek z serpentynitu	b.d.	arch.; Szydłowski 1970; oznaczenie stanowiska umowne, dokładnych da- nych dot. lokalizacji brak
97	8	Turza Śląska	5	104-42	śląd osadnictwa (A)	neolit	ceramika	do 0,5 ha	arch. 1925; literatura A. Blatter 1927, s. 15, AZP 2008
98	8	Turza Śląska	6	104-42	śląd osadnictwa (A)	PS-ON (XV-XVI w.)	1 okruch z krzemienia czekoladowego z negatywnymi odbić	1 ar	arch.; badane ratowniczo; Kulpa, Furmanek 1997
99	8	Turza Śląska	7	104-42	śląd osadnictwa (T)	EK/wczesna EB	3 fr. ceramiki	do 0,5 ha	2000 powierzchniowe związane z bu- dową autostrady A1 AZP 2008
100	8	Turza Śląska	9	104-42	śląd osadnictwa	ON	3 fr. ceramiki	1 ar	2000 powierzchniowe związane z bu- dową autostrady A1 AZP 2008
101	4	Turza Śląska	10	104-42	śląd osadnictwa	ON	4 fr. ceramiki	do 1 ha	
						ON	5 fr. ceramiki	do 1 ha	AZP 2008
						ON	2 fr. ceramiki	1 ar	AZP 2008
						ON	1 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2008
						ON	8 fr. ceramiki		

102	4	Turza Śląska	11	104-42	śląd osadnictwa	średniowiecze	5 fr. ceramiki 6 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2008
103	4	Turza Śląska	12	104-42	śląd osadnictwa osada otwarta	OWR	fr. naczyń ceramika siwa	b.d.	arch. Szydłowski 1970, s. 78.
104	4	Turza Śląska	13	104-42	osada	WŚ średniowiecze	fr. naczyń		arch. 1931, J Fitzke.
105	4	Turza Śląska	14	104-42	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	WŚ ON	1 fr. ceramiki 4 fr. ceramiki	do 0,5 ha	Na obszarze AZP 104-42/53- zarejestrowane jako st. Wodzisław Śląski, w niniejszości 101.
106	6	Uchylisko	1	105-41	śląd osadnictwa	EK	1 odłupek z retuszem	1 ar	AZP 2005
107	6	Uchylisko	2	105-41	śląd osadnictwa	neolit	1 rdzeń wiórowy	1 ar	AZP 2005
108	6	Uchylisko	3	105-41	śląd osadnictwa	EK	2 fr. naczyń	do 0,5 ha	AZP 2005
					śląd osadnictwa	EB-KŁ	1 fr. rdzenia		
					śląd osadnictwa	EB-KŁ	1 fr. ceramiki		
109	6	Uchylisko	4	105-41	śląd osadnictwa osada	PŚ	4 fr. ceramiki	do 5 ha	AZP 2005
110	6	Uchylisko	5	105-41	śląd osadnictwa	PŚ	21 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2005
111	6	Uchylisko	6	105-41	śląd osadnictwa osada	WŚ (X-XIII w.) PŚ	1 fr. ceramiki 9 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2005
112	6	Uchylisko	7	105-41	śląd osadnictwa	PŚ	8 fr. ceramiki	do 0,5 ha	AZP 2005
113	6	Uchylisko	8	105-41	śląd osadnictwa osada	WŚ (X-XIII w.) PŚ	1 fr. ceramiki 11 fr. ceramiki	1 ar do 1 ha	AZP 2005 AZP 2005

Skróty:

arch. – dane archiwalne; b. d. – brak danych; EB – epoka brązu; EK – epoka kamienia; fr. – fragment (-y); KCS – kultura ceramiki sznurowej; KŁ – kultura łużycka; KP – kultura przeworska; MW Śl. – Muzeum w Wodzisławiu Śląskim; ON – okres nowożytny; OWR – okres wpływów rzymskich; POWR – późny okres wpływów rzymskich; PŚ – późne średniowiecze; WEŻ – wczesna epoka żelaza; WŚ – wczesne średniowiecze; ? – dana niepewna lub brak danej.

Literatura

Durczewski Z.

1948 Grupa górnosląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce, t. 2, Kraków.

Fitzke J.

1931 Druga wycieczka archeologiczna Koła Prehistoryków UJ na Śląsk, „Z Orlkami Wieków”, t. IV, z. 6, s. 80-81.

Gedl M.

1962 Kultura łużycka na Górnym Śląsku, Wrocław.

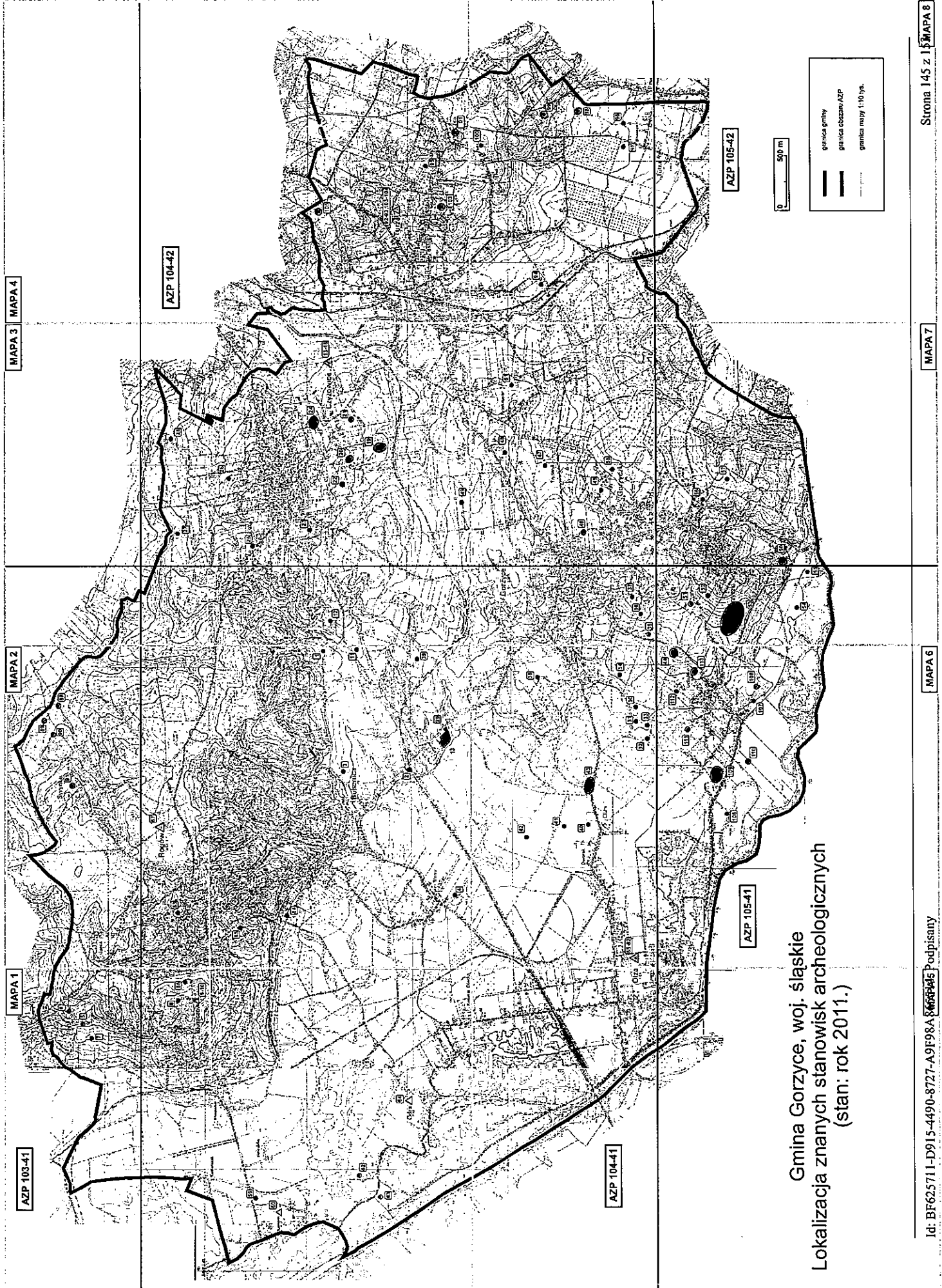
Kulpa S., Furmanek M.

1997 Dokumentacja z badań w Turzy Śląskiej stanowisko 2, gm. Gorzyce, woj. Katowice, Wodzisław Śląski (*maszynopis w archiwum Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach*).

Szydłowski J.

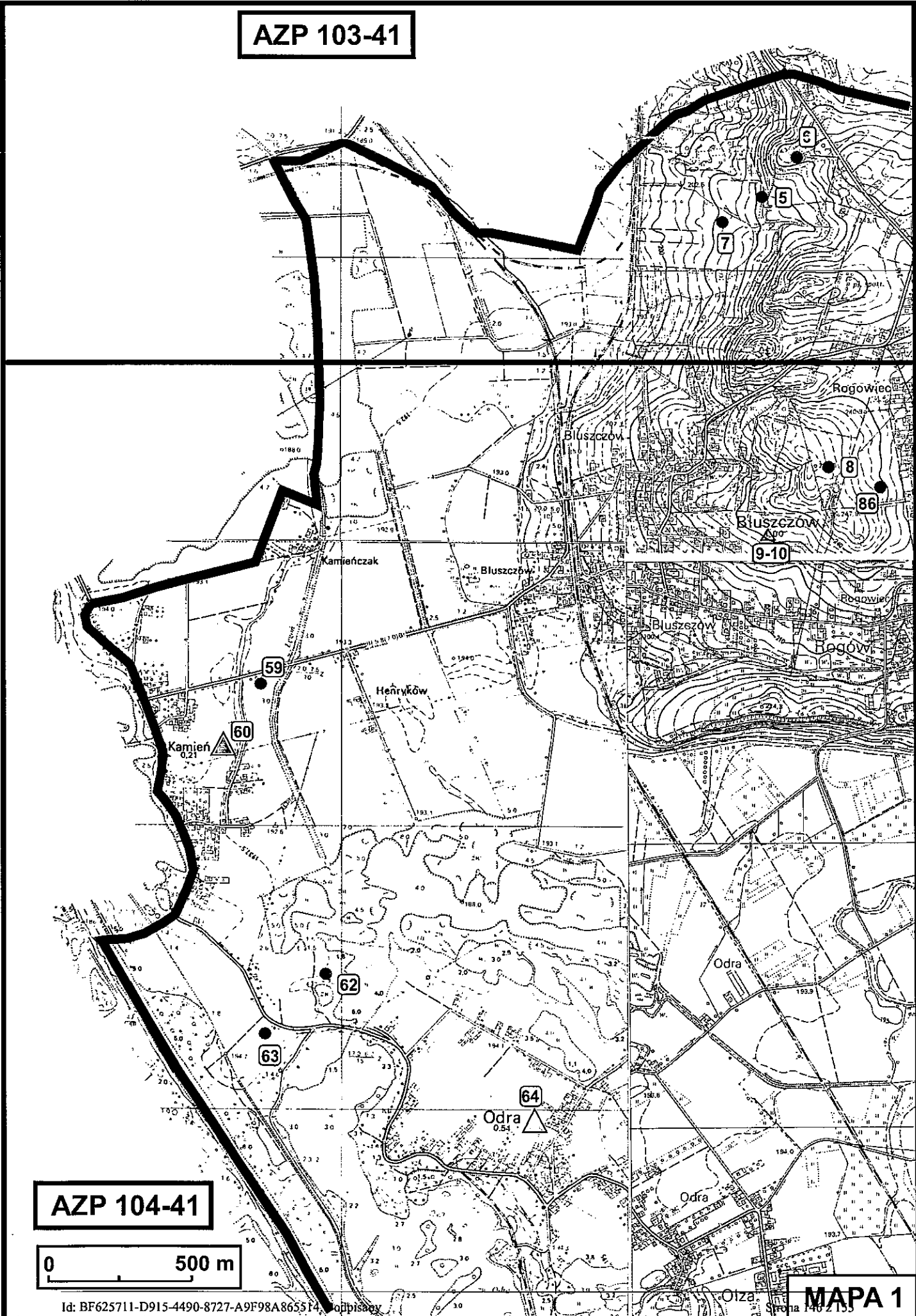
1970 Najstarsze osadnictwo w świetle badań archeologicznych, (w:) Ziemia rybnicko-wodzisławska, SIN, Katowice.

11. MAPY nr 1 - 8

Gmina Gorzyce, woj. śląskie
 Lokalizacja znanych stanowisk archeologicznych
 (stan: rok 2011.)

AZP 103-41

AZP 104-41

0 500 m

AZP 103-41

Syrynka
91

89
90
88

AZP 104-41

Rogów
87

83

85

84

Belsznica

3

1

11

Belsznica

Borzyce

2

Osiny

39

29

0 500 m

Stawy

4

MAPA 2

AZP 103-41

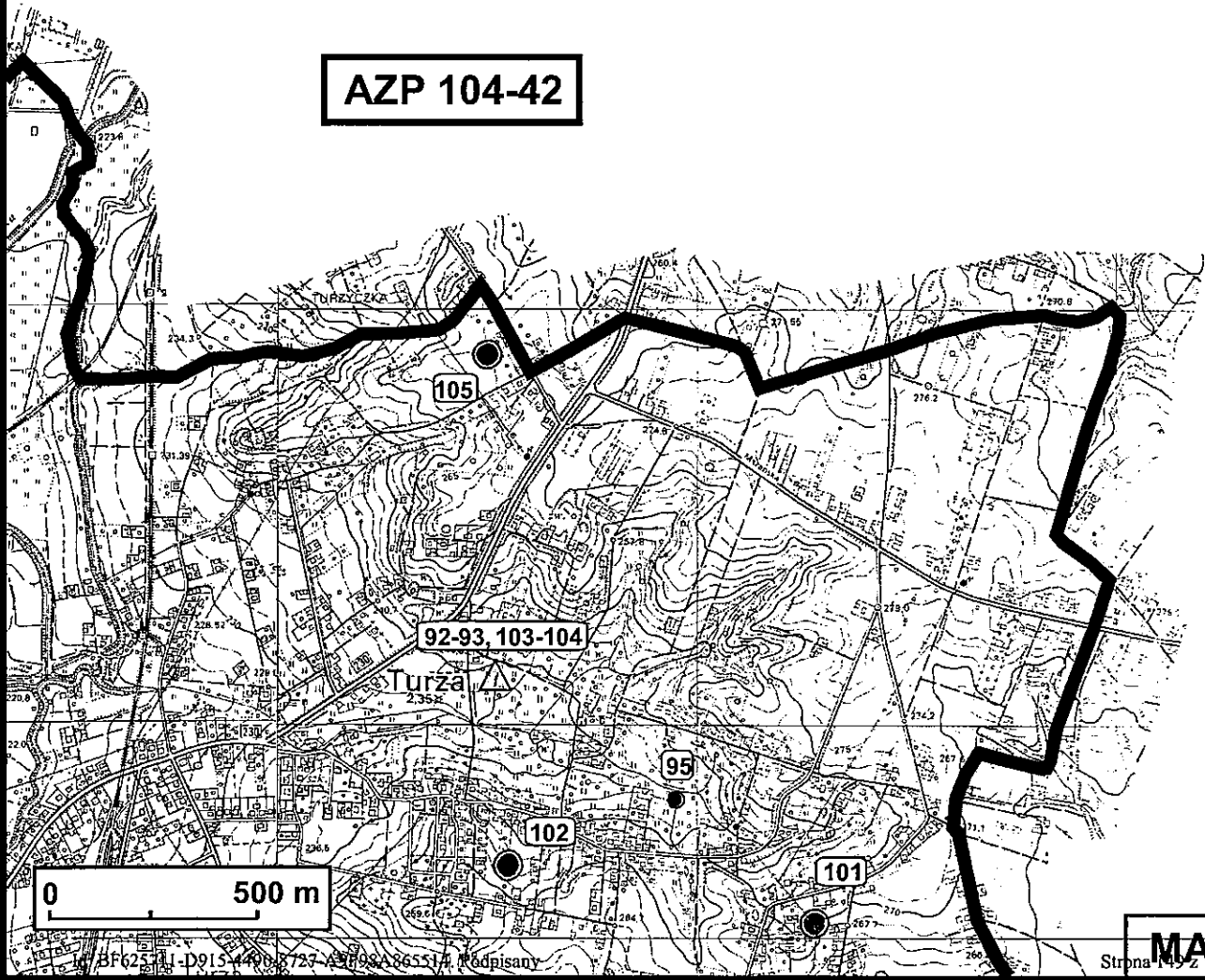
AZP 104-41

AZP 104-42

0 500 m

MAPA 3

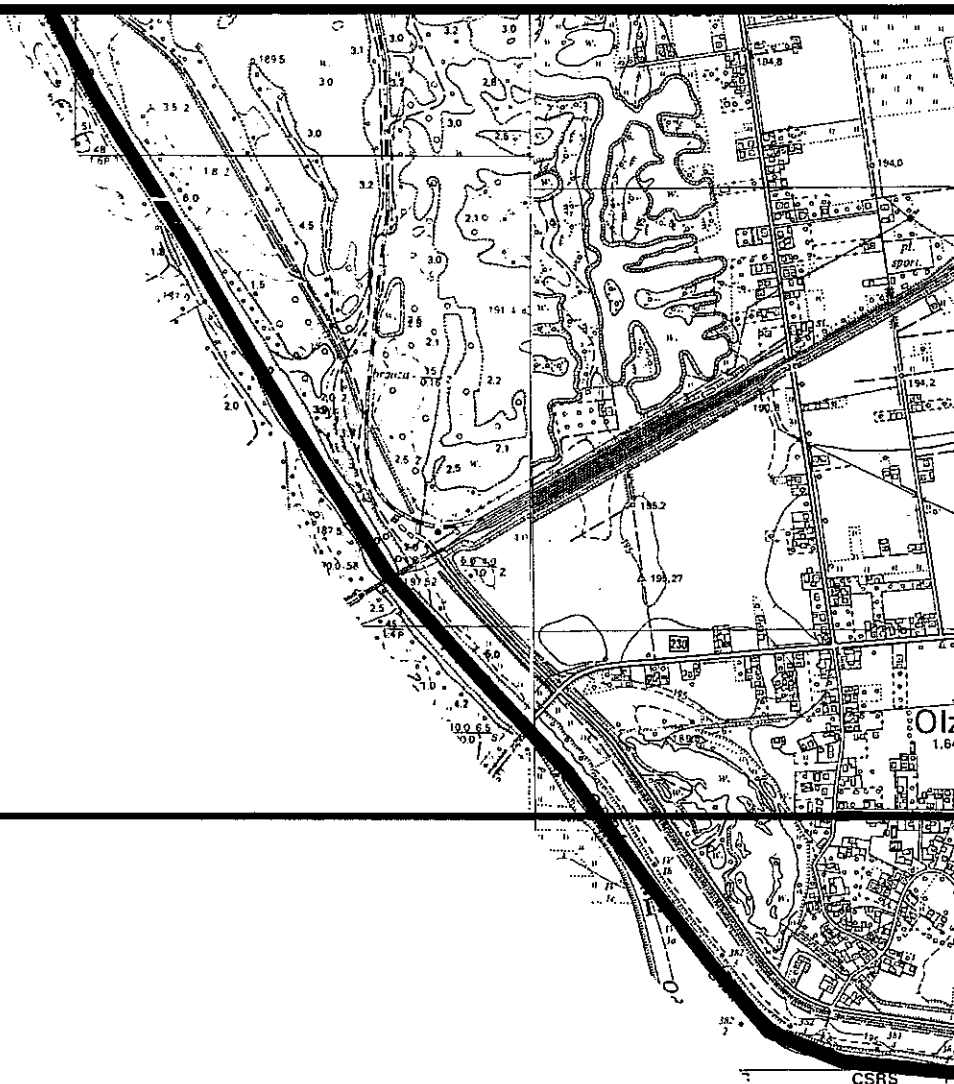
AZP 104-42

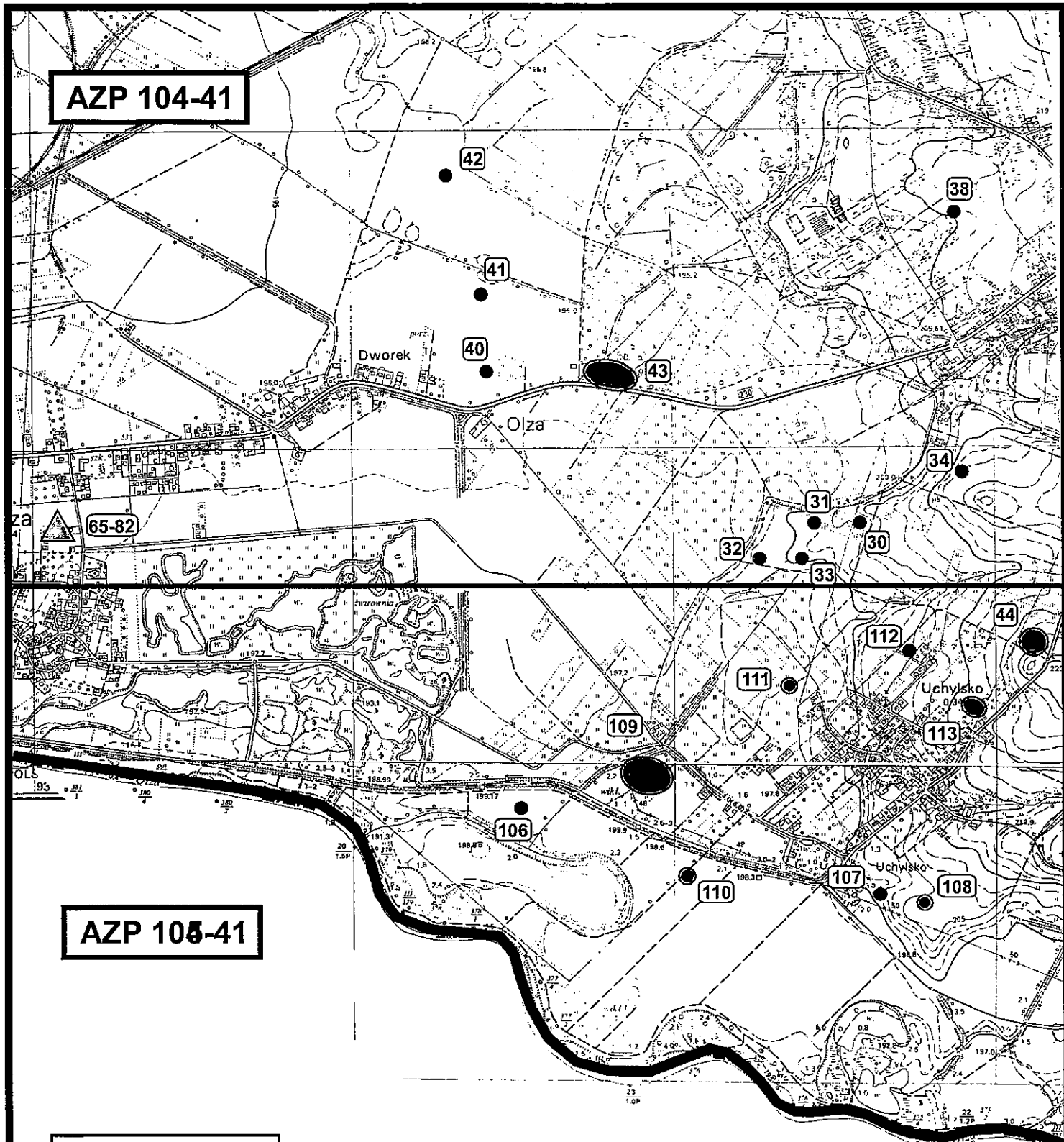
0 500 m

AZP 104-41

AZP 105-41

AZP 104-41

AZP 105-41

MAPA 6

AZP 104-41

Gorzyce
Gm. 3 042

AZP 104-42

AZP 105-41

AZP 105-42

0 500 m

MAPA 7

